

Elisabeth Walsøe Lehn

DÅRLIG MAGEFØLELSE: GRUNNLAG FOR BEKYMRINGSMELDING?

**- sentrale mønstre i
barnehagansattes arbeid med
barn som bekymrer**

NTNU, Høsten 2009

Forord

Tema for denne masteroppgaven er barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer.

Omsorgssvikt har vært et aktuelt tema i samfunnsdebatten de siste årene. Media har fokusert på at barnehagene stod for kun 3 % av alle bekymringsmeldingene til barneverntjenesten. Jeg ønsket å fordype meg i barnehageansattes tanker, holdninger og handlinger som oppstår når de er bekymret for et barns omsorgssituasjon.

Først og fremst vil ja takke alle barnehageansatte som takket ja til å være informanter. Takk for at dere delte deres tanker, opplevelser og ikke minst kunnskap med meg. Det var sterkt å lytte til alle praksisfortellingene dere hadde å fortelle. ”Det er et eksplosivt sprengstoff å arbeide med barn som bekymrer”, for å bruke et sitat fra en av informantene.

Jeg vil også takke mine styrerkolleger i Melhus kommune for innspill, støtte og engasjement underveis i skriveprosessen, spesielt takk til dere fem som stilte opp på prøveintervjuet. Melhus kommunes barnehagestyrere har satt fokus på omsorgssvikt, og vil fortsette med å heve kompetansen og styrke samarbeidet med barneverntjenesten til det beste for barnet.

En takk til mine ansatte. Dere er engasjerte i barn og hele tiden på søken etter ny kunnskap. Dere lærer meg noe nytt hver dag og det er inspirerende å arbeide sammen med dere.

Jeg vil takke min kjære Anders fordi du alltid er der. Takk til jentene mine Marthe, Mia og Maya som har holdt ut med ”student – mamma” i noen år.

Til sist en stor takk til mine to veiledere, førsteamanuensis i spesialpedagogikk Berit Groven fra Dronning Mauds Minne Høgskolen og seniorforsker Åse Bratterud fra Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge, avdeling NTNU samfunnsforskning. Takk for all tid og ressurs dere har satt av til oppgaven. Dere har en enorm kunnskap som dere har delt med meg på hver deres måte. og som til sammen ble helt komplett. Dere har vært til inspirasjon og støtte under hele skriveprosessen, og gav meg nytt pågangsmot til å se nye løsninger.

Trondheim, desember 2009

Elisabeth Walsøe Lehn

Sammendrag

Omsorgssvikt har vært et aktuelt tema i samfunnsdebatten de siste årene. Barn som lever med rus, fysisk og psykisk mishandling og seksuelle overgrep har interessert flere forskermiljø og dermed fått større plass i media de siste årene. Formålet med undersøkelsen er å beskrive barnehageansattes tanker, holdninger og handlinger når de arbeider med barn som bekymrer dem. Ved å intervjuer barnehageansatte håper jeg å få større innsikt i hvordan barnehageansatte forholder seg fra det oppstår en dårlig magefølelse for et barn og prosessen fram til at ansatte eventuelt sender en bekymringsmelding til barneverntjenesten. For å kunne besvare ”Hva fremstår som sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn de er bekymret for?” ble kvalitative gruppeintervju i fire barnehager med til sammen 16 barnehageansatte med ulike erfaringer fra arbeid med barn som bekymrer gjennomført.

Opplevelsen av dårlig magefølelse er de første signalene barnehageansatte får på at de bør være ekstra oppmerksomme på et barn eller en familie. Ansatte beskriver følelsen som en individuell fysisk reaksjon og en følelse av at ”noe ikke stemmer” uten å vite hva det er. Barnehageansatte peker på flere faktorer ved barnet selv, dets omsorgssituasjon og ved foreldrenes atferd som frambringer bekymring for barnets omsorgssituasjon. Barnehageansatte er også bekymret for kvaliteten på foreldres foreldrefunksjoner og måten de utfører dem. Bekymring for barn og foreldre kan deles i ”gråsonebekymring” og ”åpenbarbekymring”.

Ansatte går gjennom en prosess fra en dårlig magefølelse oppstår første gang via en konkret bekymring for barn eller foreldre, til en avklaring av bekymringen og fram til eventuelt ett eller flere tiltak blir iverksatt. Prosessen kan påvirkes av ulike faktorer; de ansattes kunnskap og erfaring, styrers rolle og barnehagens omgivelser. Barnehageansatte som arbeider etter et mønster som kan beskrives som *tydelig og rett på sak* oppfylder opplysningsplikten, og prosessen går raskt fordi det er en ”åpenbarbekymring”. De andre tre mønstrene kommer til syne når ansatte opplever at det er vanskelig å vite når opplysningsplikten inntreffer. Ved et mønster som er preget av å være *tydelig men avventende* er ansatte rimelig sikker på at barnet er utsatt for omsorgssvikt men avventer bekymringsmelding fordi de er usikre på om utfallet blir til barnets beste.

Barnehageansatte har et større behov for et tettere samarbeid med ansatte i barneverntjenesten etter at de har avdekket en bekymring. Ansatte ønsker seg et samarbeid med barneverntjenesten basert på grunnleggende trygghet og gjensidig respekt for hverandres kunnskap. Denne undersøkelsen kan bidra til å gi en økt forståelse for de utfordringer det fører med seg å arbeide sammen for å fremme barns beste.

Innholdsliste

1 INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 MÅL OG PROBLEMSTILLING	2
1.3 OPPBYGGING AV OPPGAVEN	2
2 TEORI	3
2.1 DEN GODE BARNDOM MED FOKUS PÅ FORELDREROLLEN	3
2.2 OMSORGSSVIKT	4
2.3 BARNEHAGEANSATTES UTFORDRINGER I ARBEID MED OMSORGSSVIKT	5
2.4 BEKYMRINGSMELDING	7
2.5 ULIKE KUNNSKAPSTYPER	7
2.6 PROFESJON OG YRKESROLLE	10
2.7 UTFORDRINGER I SAMARBEID MELLOM PROFESJONER I BARNEHAGE OG BARNEVERN	10
2.8 BESLUTNINGSPROSESSER I BARNEHAGEN	12
3 FORSKNINGSMETODE	13
3.1 DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU	13
3.2 VITENSKAPSTEORETISK TILNÆRMING	14
3.3 FORBEREDELSE OG GJENNOMFØRING AV INTERVJU	16
3.4 BEARBEIDING AV DATA OG ANALYSE	20
3.5 KVALITETSKRAV	22
3.6 ETISKE VURDERINGER	24
4 FRA MAGEFØLELSE TIL BEKYMRING	26
4.1 MAGEFØLELSE	26
4.2 HVA ER DET VED BARNET SOM VEKKER BEKYMRING?	27
4.3 HVA ER DET VED FORELDRENE SOM VEKKER BEKYMRING FOR BARNET?	31
5 BARNEHAGEANSATTES VALG AV TILTAK NÅR DE ER BEKYMRET	37
5.1 KARTLEGGING OG OBSERVASJON AV BARNET	37
5.2 TILKNYTNING OG SAMSPILLSTRENING	38
5.3 KOMPENSERING	39
5.4 FORELDRESAMARBEID	39
5.5 FAKTORER SOM PÅVIRKER ANSATTES VALG AV TILTAK	41
6 DRØFTING OG KONKLUSJON	45
6.1 MAGEFØLELSE, BEKYMRING OG TILTAK: SENTRALE FUNN	45
6.2 FAKTORER SOM PÅVIRKER BARNEHAGEANSATTE ARBEID MED BARN DE ER BEKYMRET FOR	46
6.3 SENTRALE MØNSTRE I BARNEHAGEANSATTES ARBEID MED BARN DE ER BEKYMRET FOR	50
6.4 KONKLUSJON	56
6.4 UTFORDRINGER I DET VIDERE ARBEIDET	57
LITTERATURLISTE	60
VEDLEGG	64

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

”Staten skal beskytte barn mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre eller andre omsorgspersoner” (FNs konvensjon om barns rettigheter, artikkel 19,1989). Ifølge FNs barnekonvensjon, som Norge ratifiserte 8. januar 1991, er det forbudt og utsette barn for vold og/eller overgrep, likevel opplever mange tusen barn dette hver dag i Norge (Redd Barna, 2009). Omsorgssvikt har vært et aktuelt tema i samfunnsdebatten de siste årene. Barn som lever med rus, fysisk og psykisk mishandling og seksuelle overgrep har interessert flere forskermiljø og dermed fått større plass i media de siste årene. Det er også politisk interesse for å sette fokus på omsorgssvikt slik at barn i Norge skal bli bedre ivarettatt. St. meld. nr. 16 (2006 -2007) ”... og ingen stod igjen” fokuserer på betydningen av tidlig intervensjon. Ved å hjelpe barna tidlig, forbygges videre utvikling av symptomer barna måtte ha fått som følger av psykososiale belastninger. NOVA, ved Elisabeth Backe-Hansen (2009), har etter oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, i et samarbeid med Barne - og likestillingsdepartementet, gjennomført en kartlegging av samarbeidet mellom barnehagen og barneverntjenesten. Notatet inngår i St.meld. nr. 41 (2008 - 2009) ”Kvalitet i barnehagen”. Bache-Hansen (2009) påpeker at barnehagen, statistisk sett har få innmeldte bekymringsaker til barneverntjenesten, men at det er flere årsaker til at tallene er lave. I følge Statistisk Sentralbyrå (2007) står barnehageansatte for 3 % av alle meldingene som barneverntjenesten mottar, det er bare barnet selv som sender mindre bekymringsmeldinger. Barne- og likestillingsdepartementet ga i 2009 ut veilederen ”Til barnets beste - samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten”, som har til formål å bidra til at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, skal få hjelp så raskt som mulig.

Lov om barnehager (2005) § 23, opplysningsplikt til barneverntjenester, presiserer at barnehageansatte må være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten (Kunnskapsdepartementet, 2006a). Barnehageansatte skal på eget initiativ gi opplysninger til barneverntjenesten dersom de har grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller at det foreligger omsorgssvikt på en eller annen måte. Lov om barneverntjenester § 4–24 viser også til at ansatte skal reagere når et barn viser vedvarende alvorlige atferdsvansker.

1.2 Mål og problemstilling

Formålet med undersøkelsen er å beskrive barnehageansattes tanker, holdninger og handlinger når de arbeider med barn som bekymrer dem. Ved å intervju barnehageansatte håper jeg å få større innsikt i hvordan barnehageansatte forholder seg fra det oppstår en dårlig magefølelse for et barn og prosessen fram til at ansatte eventuelt sender en bekymringsmelding til barneverntjenesten. På bakgrunn av dette har jeg kommet fram til følgende problemstilling:

Hva fremstår som sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn de er bekymret for?

Hovedproblemstillingen presiseres ved hjelp av tre forskningsspørsmål:

- a) Hva legger barnehageansatte i begrepet dårlig magefølelse?
- b) Hvilke faktorer vekker bekymring?
- c) Hvilke tiltak gjennomfører barnehageansatte når de er bekymret for et barn?

1.3 Oppbygging av oppgaven

I kapittel 2 presenteres teoretiske perspektiv på den gode barndom med fokus på forelderrollen, omsorgssvikt og hva som er utfordringer med å melde en bekymringssak til barneverntjenesten. Videre forklares tre ulike kunnskapstyper. Deretter følger en kort utredning om profesjon og yrkesrolle, før utfordringer i samarbeidet mellom profesjonene barnevern og barnehage blir presentert. Så omtales beslutningsprosesser som kan være sentrale i barnehageansattes arbeid når de er bekymret for et barn. Kapittel 3 omhandler vitenskapelige perspektiv og valg av metode. Kvalitetskravene validitet, reliabilitet og generalisering blir presentert. Som avslutning på kapittel 3 gjennomgås etiske utfordringer. I kapittel 4 presenteres informantenes beskrivelser av magefølelse og bekymring. Kapittel 5 introduserer informantenes valg av tiltak i bekymringssaker. Kapittel 6 inneholder presentasjon av prosessen ansatte gjennomgår fra det oppstår en dårlig magefølelse og fram til de eventuelt sender en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Prosessen består av fire faser som danner grunnlaget for drøfting i lys av teori. I konklusjonen beskrives sentrale mønstre som fremstår i barnehageansatte arbeid med barn som de er bekymret for.

2 Teori

2.1 Den gode barndom med fokus på foreldrerollen

Synet på oppdragelse og den gode barndom er ulik fra kultur til kultur. I vår kultur har det skjedd endringer etter hvert som forståelse for barns utvikling har økt. Når et barn blir født, er den nyfødte babyen helt avhengig av sine omsorgsgivere, som oftest mor og far. Rye (2002) hevder at kvaliteten på omsorgsgiverens samspill med barnet er viktig. Sensitivitet og respons fra omsorgsgiver overfor barnet er sentralt. God kvalitet på samspillet mellom omsorgsgiveren og barnet vil få konsekvenser for tilknytning, utveksling av følelsesuttrykk og ikke minst for evnen til å ha direkte og meningsfull kontakt med andre. For å se litt nærmere på hvilke egenskaper omsorgsgiver trenger for å skape gode og trygge oppvekstforhold for små barn, presenteres Killèns (2009) foreldrefunksjoner:

- Evne til å oppfatte barnet realistisk
- Evne til realistiske forventninger om de avhengighets- og følelsesmessige behov barnet kan dekke
- Evne til å ha realistiske forventninger til barnets mestring
- Evnen til å prioritere barnets mest grunnleggende behov fremfor egne
- Evnen til å engasjere seg positivt i samspillet med barnet
- Evne til empati (innlevelse) med barnet
- Evnen til å bære egen smerte og frustrasjon uten å måtte av reagere på barnet

Å yte god nok omsorg handler om å dekke et behov for fysisk og følelsesmessig omsorg ut ifra barnets alder og modenhet. Det handler om å skape en situasjon der barnet føler seg trygg, forstått og blir trøstet når det opplever smerter enten psykisk eller fysisk. Det handler også mye om å hjelpe barnet med å vise og forstå egne følelser, slik at barnet selv kan regulere sine følelser (Killèn, 2009). Foreldrenes evne til reflekterende funksjon (RF, Slade 2005 i Killèn 2009) eller mentalisering omtales som viktig. Foreldres mentaliseringsevne danner grunnlaget for utvikling av de følelsesmessige og kognitive foreldrefunksjonene. ”Mentalisering betyr i korthet evnen til å forstå egen og andres sinnstilstand og intensjoner, vår evne til å forstå oss selv og andre, våre hensikter, følelser, ønsker, tanker og tro” (Killèn, 2009 s. 96).

Foreldre som har, f.eks. psykiske vansker, økonomiske utfordringer, vold og/eller rusproblemer, kan ha problemer med å se barnets behov. Det kan være vanskelig å identifisere symptomer på ugunstige omsorgssituasjoner hos små barn fordi barn er meget tilpasningsdyktige og symptomene kan være svake. Det tar tid å bli skadet og enda lenger tid før skadene eller symptomene blir lett synlige (Killèn, 2009). Jo mindre barna er, dess

vanskeligere er det å se uheldig utvikling, tilpasningsproblemer og/eller dårlige omsorgsforhold (Claussen, 2001). Et barn er utsatt for risikobelastninger når barnet utsettes for ulike belastende familieforhold, som uenigheter mellom foreldrene om oppdragerstil, samlivsvansker, psykisk eller fysisk sykdom hos en eller begge foreldrene og negativt samspill mellom barnet og foreldrene. En annen risikobelastning kan være barnets egne fysiske, somatiske eller psykologiske betingede egenskaper som f.eks. funksjonshemming, dårlig impuls kontroll eller ruspåvirkning i svangerskapet. En tredje risikobelastning er ytre rammebetingelser rundt barnet som f.eks. utrygt nærmiljø, belastende skoleerfaring og lite støttende nettverk. Effekten av risikofaktorene påvirkes av barnets evne til å tåle utfordringer, samt å tilpasse seg negative hendelser. Om barnehagen greier å gi et sårbart og risikoutsatt barn det barnet har behov for, vil barnehagen fungere som en beskyttelsesfaktor som kan sikre barnet en positiv utvikling (Drugli, 2008). Ved å legge til rette for forhold som kan fremme en bedre psykisk helse, forebygge skjevutvikling og styrke barns medfødte evner, er det viktig å sikre alt fra et godt samspill til et godt sosialt nettverk (Hansen & Jakobsen, 2008).

Barn ser ut til å ha behov for foreldre som gir dem fysisk og følelsesmessig omsorg, næring og som beskytter dem mot farer. Om disse faktorene er på plass, vil et barn trolig kunne vokse opp og utvikle sine ressurser uavhengig av om konteksten er ulik. I neste avsnitt ser vi på hva som kan skje om foreldrefunksjonene ikke oppfylles, og hvilke konsekvenser det kan få for barn.

2.2 Omsorgssvikt

Psykolog Else Christensen (1992 i Andersen, Gundelach & Rasmussen, 2008) beskriver omsorgssvikt som noe som foregår aktivt eller passivt. Aktivt, ved at du foretar deg ting som f.eks. å kjeffe og slå, og passivt ved f. eks. å la være å ta opp barnet når det gråter. Omsorgssvikt kan både være psykisk og fysisk. Killèn (2009) skiller mellom barn som utsettes for fysiske overgrep, psykiske overgrep, seksuelle overgrep og/eller barn som vanskjøttes. De fire formene for omsorgssvikt opptrer sjelden alene, men sammen eller tidvis skiftende. ”Et barn som utsettes for fysiske overgrep, vil ofte allerede vært utsatt for psykiske overgrep” (Claussen & Crittenden 1991, i Killèn, 2009 s.33)

Barn som vokser opp uten fysisk og følelsesmessig omsorg, næring og beskyttelse blir utsatt for belastninger som kan være så store at de selv ikke klarer å bearbeide dem. Et barn som blir slått av sin omsorgsgiver, vil trolig bli redd, utvikle angst, bli mistroisk og utvikle strategier

ved å enten bli innadventt eller utagerende i sin atferd. Et barn som opplever belastninger i sitt omsorgsmiljø, vil kunne få store og varige utviklingsforstyrrelser, trivsel og tilpasningsproblemer eller en spesiell sårbarhet i forhold til den belastningen de er utsatt for, alt avhengig av hvor gammelt barnet er og hvor lang tid belastningene varer. Nyere forskning viser at hjernens utvikling avhenger av kvaliteten på den følelsesmessige omsorgen og samspillet mellom barn og foreldre (Perry et al 1995, Perry 2000a, b, c, Glaser 2000, Hart 2006 i Killèn, 2009).

I barnehagen er det stor sannsynlighet for at man møter ett eller flere barn som er utsatt for omsorgssvikt. For å kunne avdekke omsorgssvikt, er det en fordel å ha kunnskap om normalutviklingen hos barn og spesifikk kunnskap om hva omsorgssvikt innebærer. Drugli (2008) skriver at det aller viktigste en barnehageansatt kan gjøre, er å danne en nær relasjon til barnet og bidra til å sikre at barnet får god utviklingsstøtte i barnehagen. Barn er veldig lojale til sine foreldre, og vil ofte prøve å dekke over omsorgssvikt. Barn viser også ulike tegn/symptomer på omsorgssvikt slik at det kan være vanskelig å avdekke. I situasjoner der barnehageansatte er bekymret for et barn men i tvil om hva det er de er bekymret for, vil det være nyttig å diskutere saken anonymt med barneverntjenesten for å få hjelp til å vurdere sin bekymring rundt et barn og dets omsorgssituasjon.

Vi skal se videre på hvilke utfordringer barnehageansatte kan oppleve i arbeid med omsorgssvikt.

2.3 Barnehageansattes utfordringer i arbeid med omsorgssvikt

Arbeid med omsorgssvikt utfordrer en barnehageansatt både personlig og faglig. Det er en faglig utfordring å avdekke omsorgssvikt og mestre å formidle sin bekymring til foreldrene.

Det er smertefullt å stå ovenfor situasjoner der barn lider og foreldrene ikke er i stand til å gi sine barn omsorg og trygghet. Det berører oss følelsesmessig. Det kan skape sterke motsetningsfylte følelser i oss og føre til at vi lukker øynene i stede for å se graden og omfanget av omsorgssvikten (Killèn, 2009 s.20).

Killèn (2009) presenterer overlevelsesstrategier som ansatte kan ta i bruk i sitt arbeid med barn som bekymrer dem. Overidentifisering er mest brukt og det vil si at man tillegger foreldrene egne følelser, egenskaper og holdninger istedenfor for å leve seg inn i f.eks. barnets situasjon og se realiteten i situasjonen. Barnehageansatte kan også tillegge foreldrene flere ressurser slik som ”det er vanskelig akkurat nå, men det vil bli bedre når...”.

Overidentifisering vil hindre barnehageansatte i å vurdere korrekt men håp og tro blir det sentrale i situasjonen. Overidentifisering med barnet er også en fare, dvs. at barnehageansatte overfører sine egne følelser til barnet, noe som kan skje i overgrepssaker hvor avsky for handlingen overskygger den profesjonelle hjelp barnet har behov for. Bagatellisering er en mekanisme som innebærer at barnehageansatte ikke ser den faren barnet er i. Cramer (1998) hevder at man konsentrerer seg om det positive og minimerer det negative (i Killèn, 2009). Vurderingen av barnet blir ikke realistisk og kompenserende tiltak ved vanskjøtsel vil kunne avhjelpe barnet fysisk, men de eventuelle psykiske belastningene et barn opplever vil ikke bli avhjulpet. Killèn (2009) kaller det drømmeløsning når den hjelpen vi gir ikke står i forhold til behovet barn eller foreldre har.

Problemflytting er også en mekanisme som blir brukt (Killén, 2009). Det er lettere å ta fokus bort fra det virkelige problemet, "bare familien får seg bedre plass å bo så vil det ordne seg for lille Per". Det kan være lettere å håndtere omsorgssvikt ved å omgjøre problemet til f.eks. et pedagogisk problem ved at PPT blir kontaktet slik at Per får hjelp til å håndtere sine atferdsproblemer.

Projisering av utilstrekkelighet på enten samarbeidspartnere eller på foreldrene vil også kunne bli en overlevelsestrategi. Vi møter mye utilstrekkelighet i arbeid med omsorgssvikt og denne følelsen er vanskelig å forholde seg til. Foreldrene vil ofte benekte, bagatellisere eller flykte fra situasjonen og barnehageansatte vil dermed kunne føle seg utilstrekkelig fordi de opplever at et fruktbart foreldresamarbeid forvandles til å bli en konfliktsituasjon. For å unngå utilstrekkelighet skriver Killèn (2009).

Ved å forholde seg til slike situasjoner personlig istedenfor profesjonelt vil ansatte kunne oppleve seg selv som udugelige. Dersom vi forholdt oss til det som et faglig problem, ville derimot begrensede resultater ikke bli vårt personlige nederlag, men faglig begrensning (Killén, 2009 s.74).

Barnevernsarbeideren blir ofte de som bærer andres utilstrekkelighetsfølelser skriver Killèn (2009). Barnehageansatte kan også overføre foreldrenes opplevelser til seg selv. Barnehageansattes kan bli overveldet av det kaos og håpløshet en familie opplever og ansatte vil få problemer med å observere og analysere. Foreldrenes angst kan også bli ansattes angst og hindre hensiktsmessig behandling av saken. Empatien kveles av angsten eller håpløsheten og fører til at fremdriften i undersøkelsen uteblir. Det er lett å bli handlingslammet hevder Killèn (2009). Distansering kan også tas i bruk når foreldrene utløser sterke negative følelser i

samtaler om bekymringen for barnet. Det er lett å trekke seg tilbake om en far truer og kommer med sterke beskyldninger tilbake. Killèn (2009) mener at vi lett kan trekke oss tilbake i selvforsvar både følelsesmessig og fysisk. Barnehageansatte må være bevisst på hvilke overlevelsesstrategier som finnes, og strebe etter å skille mellom profesjonell og personlig behandling av bekymringssaker. Det er viktig å skille mellom roller og ikke påta seg en rolle som etterforsker eller påtalemyndighet, men vite hva rollen som barnehageansatt innebærer av ansvar og forpliktelser styrt av gjeldene lovverk (jf. vedlegg I).

2.4 Bekymringsmelding

”Bekymringsmelding” innebærer en henvendelse til barneverntjenesten når man er bekymret for et barn eller en familie og tror at barnet trenger hjelp, eller ved en bekymring for at barn blir utsatt for omsorgssvikt. Meldingen kan være muntlig eller skriftlig. Barneverntjenesten skal vurdere alle henvendelser, også anonyme. Fra barneverntjenestens side er det ønskelig at melder står fram. Men selv om melder vil være anonym, har barneverntjenestens plikt til å undersøke saken. Barneverntjenesten kan gi anonymitet, men det kan ikke frita folk for vitneplikt hvis saken skal behandles i fylkesnemnda eller i domstolene. Da må det oppgis hvem som har meldt saken (BUFETAT, 2009). Alle bekymringsmeldingene til barneverntjenesten blir ikke registrert som en melding. Hvis saken er kjent for barneverntjenesten fra før, f.eks. ved at andre har meldt eller at andre barn i familien har tiltak fra barneverntjenesten, blir meldingen registret kun som en opplysning i saken (Backe-Hansen, 2009).

Nå skal vi se nærmere på ulike kunnskapstyper i barnehagen som kan innvirke på hvordan barnehageansatte forholder seg til bekymring for et barn.

2.5 Ulike kunnskapstyper

Som førskolelærer i en barnehage utvikler man en spesiell yrkeskompetanse. Denne yrkeskompetansen vil bestå av både praktisk erfaring fra feltet og teoretisk skoling fra utdanningsinstitusjonen. Det har vært en pågående debatt om hva som veier mest av teorikunnskaper og praksiskunnskaper. Det har eksistert et kunnskapssyn hvor kunnskap er blitt definert som kun teoretisk viten og praksis har vært definert som det å utføre handlinger hvor teoretisk kunnskap benyttes. I de senere tiår er det forsket på praksiskunnskapen, der en praksishandling innebærer at en gjennom erfaring og øvelse betegner den som en egen kunnskapsdimensjon. Kunnskap kan altså ha flere kilder hevder Thomassen (2006):

Den tilegnes gjennom teoretiske studier, praktisk trening, handlingserfaring, øvelse. Når forskjellige former for kunnskap fra de forskjellige kilder er virksomme i den konkrete utøvelsen av en praksis, blir spørsmålet hvordan forholdet mellom disse kunnskapsformene er å forstå (Thomassen, 2006 s. 27).

Vi skal se nærmere på ulike kunnskapstyper; praksiskunnskap, teoretisk kunnskap og taus kunnskap.

Praksiskunnskap

Praktisk kunnskap kjennetegnes ved at den er personlig og at den skjer i en spesiell kontekst.

Praksis er sammenhengende handlingssekvenser som utspiller seg over tid i konkrete og sammensatte kontekster: I praksisikonteksten inngår for eksempel bestemte organisatoriske rammer på et bestemt arbeidssted, deg selv som praktiker, de spesielle omstendigheter rundt klientens problem, større sammenhenger klienten selv er del av, og så videre (Thomassen, 2006 s. 34).

Grimen (2008) hevder at kunnskapen peker spesielt på den som bærer kunnskapen og situasjonen vedkommende befinner seg i. Praktisk kunnskap uttrykkes i handlinger, bedømmelser, vurderinger og skjønn. Skau (2002) bruker uttrykket yrkesspesifikke ferdigheter og legger vekt på at praktiske ferdigheter, teknikker og metoder hører sammen med bestemte yrker. Personer som har mange ferdigheter blir ofte kalt flinke praktikere, men denne kunnskapen alene ikke er nok. "En god praktiker trenger både personlig kunnskap og teoretisk innsikt" (Thomassen, 2006 s.61).

Teoretisk kunnskap

Når en ansatt i barnehagen har en "teori" om noe, er det ofte en antakelse av hvordan ting kan henge sammen. Dette betegner Thomassen (2006) som hverdagsteorier; det er et forsøk på å forstå eller forklare sammenhenger mellom fenomener:

Fra et mangfold av inntrykk og erfaringer vi har, velger vi ut noen og ordner dem til et meningsfullt hele. Teorier er sånn sett alltid en forenkling av virkeligheten: Vi trekker ut noen elementer fra en situasjon og utelater andre (Thomassen, 2006 s.33).

Vitenskapelige teorier er bygget på fellestrekk mellom fenomener og belyser allmenne sammenhenger som f.eks. sammenhengen mellom psykisk helse og det sosiale nettverket.

En teori er en abstrakt forenkling av virkeligheten. Den beskriver og begrunner regelmessige sammenhenger mellom fenomener og ordner fakta til meningsfullt hele. Teorier sier noe allment, noe som gjelder generelt, og som skal forklare eller øke forståelsen av et fenomen (Thomassen, 2006 s. 33).

Teoriene kan gi oss forståelse for fenomener sett i lys av overordnede perspektiver og begrep som f.eks. barnehageansattes praksis analysert opp mot et omsorgs- eller læringsperspektiv. Teorier kan også gi en fortolkning og forståelsesramme ut i fra grundige og fenommennære beskrivelser, som f.eks. en fenomenologisk undersøkelse som beskriver barnehageansattes praksis slik at nye teorier kan oppstå (Thomassen, 2006). Teoretisk kunnskap sammen med praksiskunnskap utgjør bare deler av en samlet kunnskap. Det er i følge Skau (2002) tre komponenter som bidrar til en sammensatt kompetanse. Og det hun benevner som taus kunnskap er den siste.

Taus kunnskap

Den ungarske kjemikeren og vitenskapsteoretikeren Polanyi (2000) er kjent for sitt begrep taus viten – tacit knowing, han hevdet at vi har rede på mer enn vi klarer å sette ord på. Han brukte eksempelet på hvordan vi kan kjenne igjen ett ansikt blant mange i en stor mengde, alle har øyne, nese og munn. Det er ikke bestemte enkeltfaktorer men et helhetlig bilde som vi ser og som skaper gjenkjennelse. Polanyi (2000) mente også at dette er en individuell kunnskap. Kunnskap som er internalisert og integrert som en del av et menneske slik at det oppstår en egen virkelighetsforståelse og som blir en del av menneskets handlinger, betegnes som taus kunnskap (Thomassen, 2006).

Arbeid i barnehagen krever at ansatte opparbeider seg kunnskap om situasjoner de møter og som det ikke finnes svar på i teoribøker. Det er ferdigheter som tilegnes gjennom aktiv handling, som f.eks. i dialog med foreldre om et vanskelig tema rundt barnet deres. Erfaringer som samles opp kan også bli kunnskap som vi ikke helt klarer å sette ord på. Thomassen (2006) skriver slik:

Erfaringer fra samhandling i ulike livs - og arbeidssammenhenger, holdninger og verdier som er blitt en del av oss, oppfatninger og teoretiske kunnskaper som vi har tilegnet oss og ikke lenger tenker over – alt dette er kunnskaper vi ikke forholder oss til eller er oppmerksomme på at vi har. Det utgjør en bakgrunnskunnskap som vi ikke bevisst handler ut fra, men som bidrar til praktisk handlingskompetanse (Thomassen, 2006 s. 29).

Taus kunnskap fungerer som kunnskap som vi ikke fokuserer på, men som anvendes i praksis. Den er ubevisst, men kan gjøres bevisst ved at vi reflekterer over handlinger, tanker og følelser som oppstår (Thomassen, 2006). Det kan være uenighet om hva som er den beste måten å tilegne seg kunnskap på. Innen noen akademiske miljøer vektlegges tradisjonelle teoretiske studier, mens i andre miljøer kan kunnskapstilegnelse gjennom konkrete

handlingserfaringer bli mer vektlagt. Det vil være ulike syn på kunnskap som avgjør hvor kompetent vi kan bli innefor et yrke og på hvilken måte vi skal erverve oss den kunnskapen (Thomassen, 2006).

Kunnskap inneholder altså flere komponenter, og det er de ulike kunnskapstypene som avgjør hvilken kunnskap som egner seg best i enhver situasjon. Situasjonene er ulike, personene er ulike og konteksten rundt er ulik, så det er vanskelig å definere hvilken kunnskap som dominerer eller ikke. En barnehageansatt vil trolig bruke teoretiske kunnskaper, praksiskunnskaper, taus kunnskap innvevd i skjønn i sitt daglige arbeidet med barn og voksne. Situasjoner som ansatte erfarer i noenlunde like situasjoner kan danne en felles praksis som blir dominerende i en barnehage. Dette kan kalles barnehagekultur. Barnehagekulturen vil også bli preget av profesjonen "førskolelærer" og innholdet i yrkesrollen.

2.6 Profesjon og yrkesrolle

En vanlig måte å forklare profesjoner på er å si at det er ulike yrker. Et yrke har vi når arbeidsoppgaver skilles ut i form av ulike roller i den samfunnsmessige arbeidsfordelingen. Max Weber (1972) definerer profesjoner slik:

Den spesifisering, spesialisering og kombinasjon av en persons prestasjoner (Leistungen), som utgjør grunnen for at hans muligheter til kontinuerlig forsørgelse eller erverv. Det består med andre ord av visse arbeidsoppgaver som er et middel til kontinuerlig forsørgelse. For dannelsen av selvstendige og stabile yrker, kreves et visst minimum av utdanning (i Molander og Terum, 2008 s.18).

Vi kan skille mellom formell og uformell yrkesrolle, hvor den formelle er nedfelt i en arbeidsstandard og den uformelle er summen av forventninger som rettes mot den posisjonen personen har i systemet han eller hun jobber i. Yrkesrollen til fagfolk bestemmes i stor grad av de forventninger brukerne har, i tillegg til folk flest, politikere og fagfolkene selv. Fagfolk med bestemte profesjonsutdanninger utformer yrkesrollen sin ulikt, avhengig av hvilke krav omstendighetene stiller (Røkenes og Hanssen, 2002).

2.7 utfordringer i samarbeid mellom profesjoner i barnehage og barnevern

I dagens spesialiserte samfunn har ulike profesjoner ulik kompetanse, oppgaver og ansvarsområder. De ulike yrkesgruppene har ulik kompetanse som er begrenset til et spesifisert fagområde, og for å kunne gi et helhetlig tilbud, må samarbeid på tvers av fag og

instanser gjennomføres. Dette kalles tverrfaglig og tverretattlig samarbeid og begrepet ble tatt i bruk for fullt på 1990 -tallet (Moen, 2000).

Gjennom utdanning og praksis har yrkesgruppene tilegnet seg ulik kunnskap, verdier, virkelighetsoppfatning, faguttrykk og faglige standarder, ulike fag- og etatskulturer. Selv om både barnehagen og barneverntjenesten er kommunale tjenester og deler av samme organisasjon, er det sjelden de styres etter felles mål. Barnehagene er en del av barnehagefeltet i kommunen, og består av de som arbeider i eller har nær tilknytning til barnehager. Andre aktører som påvirker barnehageansattes arbeid er barne- og familieavdelingen i departementet, sosial- og familieavdelingen hos fylkesmannen, barnehageadministrasjonen i kommunen, fagforeninger, utdanningsinstitusjonene og private eiere. Innfor barnehagefeltet skjer det meningsutveksling og meningsdanning om hva som er en god barnehage. Aktørene trenger ikke være enig om alt, men det oppstår en felles ”institusjonalisert standard som barnehagene i den enkelte kommune vil forsøke å adoptere” (Moen, 2000 s.114). Barneverntjenesten har sin standard, og når to eller flere profesjoner skal koordineres, kan det oppstå uenigheter og misforståelser.

Et annen utfordring er uenighet om rollefordeling og fordeling av arbeidsoppgaver mellom barnehagen og barneverntjenesten. De ulike profesjonene kan både prøve å utvide eller snevre inn sine grenser for sitt ansvarsområde. Moen (2000) foreslår at begge profesjoner må klargjøre hvilke mandat den enkelte har, informere hverandre om hverandres formelle ansvarsområder og lovverk for å forebygge og hindre uenighet.

Moen (2000) trekker fram betydningen av hvordan den enkelte profesjon oppfatter sin situasjon i forhold til det andre og hvordan statusen blir fordelt. ”Dersom personalet i barnehagen opplever at de selv blir tømt for informasjon uten å få noe tilbake, kan det være lite tilfredsstillende over tid” (Moen, 2000 s.115). Taushetsplikt kan være til hinder for godt samarbeid. Lov om barnehager (2005) peker på at personalet har taushetsplikt for å verne barn og foreldre slik at personlige opplysninger ikke blir spredt tilfeldig. Det finnes unntak for taushetsplikten som innebærer opplysningsplikt (se vedlegg I). Man kan selv velge om man benytter seg av opplysningsplikten om det ikke foreligger et samtykke fra de som har krav på taushet. Kompetansen til ansatte vil være avgjørende for om det er grunn til å tro at et barn er utsatt for omsorgssvikt; dess flere ”bevis” på omsorgssvikt, jo lettere å bryte taushetsplikten og melde en bekymring for et barn (Moen, 2000).

2.8 Beslutningsprosesser i barnehagen

En barnehagestyrer må ta mange avgjørelser, og disse må løses raskt og effektivt om man skal være på topp i sitt lederskap (Gotvassli, 2006). Det er mange hensyn å ta i en bekymringssak: lovverk, ansattes bekymring, barnets interesser og foreldresamarbeidet skal ivaretas. Når det er mange hensyn som skal tas er det komplisert å ta avgjørelser og manglende besluttsomhet kan oppleves ineffektivt og handlingslammende. Gotvassli (2006) presenterer ulike faser i en beslutningsprosess, han viser til fire modeller på hvordan beslutningsprosesser kan foregå i en organisasjon.

1. I en rasjonell beslutningsmodell brukes det sunn fornuft, kunnskaper og erfaringer for å identifisere problemet og finne ulike løsningsalternativer som til slutt blir den endelige og beste løsningen. Modellen forutsetter at vi vet alle alternativer og konsekvenser. Dette kan ta tid og kan ende opp i beslutningsvegring.
2. Begrenset rasjonalitet innebærer at beslutningstakeren er på jakt etter en løsning som er god nok, som er å leve med i forhold til den beste løsningen. Modellen tar høyde for at man ikke kjenner alle alternativene og heller ikke alle konsekvensene av en beslutning. Det blir for kostbart i både tid og penger.
3. Kjøpslåing - Politiske modeller er en modell hvor avstemming kan være metoden for å ta en beslutning. Det innebærer ofte en konfrontasjon hvor parter er uenige i hvordan noe skal løses, og dette tar mye tid og ressurser. Organisasjonen kan da foreta avstemming.
4. Tilfeldighetsmodellen bygger på at beslutninger som blir tatt, er resultat av tilfeldigheter. Det kan ofte bli slik når organisasjonen mangler klare målsetninger slik at det blir vanskelig å se sammenhengen mellom mål og virkemidler. Det kan være vanskelig å styre beslutningsprosessen, og mens de kortsiktige problemer løses, blir de tyngste og kompliserte beslutningene skjøvet ut i tid. Beslutninger må tas her og nå, og en bruker sin erfaring og intuisjon og tar beslutningen (Gotvassli, 2006 s.171).

I barnehagene vil trolig de ulike modellene brukes litt om hverandre, og barnehageledere vil velge den ene modellen mer enn andre. Beslutninger basert på begrenset rasjonalitet, vil muligens kunne være en passende arbeidsmodell for barnehagelederen, hevder Gotvassli (2006). I en bekymring for et barn vil ikke styrer kjenne alle saksopplysninger, og heller ikke vite alle konsekvenser som det vil føre med seg å melde en bekymringssak. Barnehagestyreren samler da inn så mange opplysninger som mulig og baserer sin bekymringsmelding på gjeldende lovverk.

3 Forskningsmetode

I vitenskaplig arbeid eller forskning omtales ofte begrepet metode i betydning å innhente og analysere et datamateriale for å kunne forstå ulike fenomen. For å kunne besvare spørsmål om hvordan ting henger sammen, og for å teste om de antagelsene forskeren har stemmer med erfaringene hun/han gjør, må hun/han ta i bruk en bestemt metode (Thomassen, 2005). Kvantitativ metode er en forskningsmetode som tar utgangspunkt i hvordan vi kan beskrive fenomener ved hjelp av tall og statistiske framstillinger. Denne metoden gir muligheten til å arbeide med stort antall informanter, og den kan ofte gi et bredt perspektiv på forskningsfeltet (Ringdal, 2007). Kvalitativ metode har som formål å beskrive og forstå sosiale fenomener gjennom nær kontakt mellom forsker og informanter (Thagaard, 2009).

Metodevalg er avhengig av tema og problemstilling. Metoden er fremgangsmåten forskeren velger for å innhente kunnskap om virkeligheten rundt tema hun eller han ønsker å forske på. Forskningsspørsmålene skal bidra til å svare på problemstillingen. Den metodiske konsekvensen av å få tak i menneskers opplevelser, tanker og handlinger, er å bruke den fleksible og åpne samtalen (Befring, 2002). Jeg ønsker å belyse barnehageansattes opplevelser og beskrivelser av å arbeide med barn som bekymrer dem og finne svar på hvorfor barnehagene sender så få bekymringsmeldinger til barneverntjenesten. Postholm (2005) fremholder at ved å intervju mennesker kan man få innsikt i en persons liv som man vanskelig kunne fått ved bruk av en annen metode som f.eks. spørreskjema med avkrysning fordi det begrenser svarene på en helt annen måte enn en f.eks. et intervju.

3.1 Det kvalitative forskningsintervju

Det kvalitative forskningsintervjuet er egnet for å få kunnskap om og forståelse for informantens egne erfaringer, tanker og følelser. "Det kvalitative forskningsintervju har til hensikt å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene" (Kvale, 2001 s. 21).

Kvale og Brinkman (2009) hevder at forskningsintervjuet innebærer ulike samtaleferdigheter; ferdigheter til blant annet å stille spørsmål. Forskningsintervjuet bygger på dagligdage samtaler, men er samtidig en profesjonell samtale. Thagaard (2009) legger fram to sentrale aspekt ved kvalitativ forskning. Det ene er innlevelse som en nødvendig kvalitet hos forskeren for å oppnå kvalitet. I samspillet mellom forsker og den som blir intervjuet er det essensielt at det er en nærhet som innebærer åpenhet og empati, slik at forskeren er mottakelig for det

informanten prøver å formidle. Informanten må føle seg mest mulig trygg på forskeren for å åpne seg slik at han kan svare fritt. Det andre er systematikk; forskeren må arbeide grundig med å vurdere hvilke spørsmål som er sentrale, hvordan datamateriale skal samles inn og deretter analysert og tolket.

For å finne fram til informantenes opplevelser og følelser er det viktig å skape rom for dette ved å legge til rette for et fleksibelt intervju. Jeg ønsker svar på noen forhåndsbestemte spørsmål, men ønsket samtidig at informantene selv kunne reflektere sammen, og valgte derfor et halvstrukturert intervju. Et halvstrukturert intervju kan være fleksibelt i håp om å lettere kunne skape rammer for informantenes initiativ til å fortelle mer om enkelte tema og lettere forstå deres opplevelse (Fontana & Frey, 1994/2000 i Postholm, 2005). Målet for intervjuet var å få svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene jeg hadde.

Gruppeintervju

I følge lovverket skal det hovedsakelig være styrer som sender bekymringsmelding til barneverntjenesten. I en barnehage arbeider det både assistenter, fagarbeidere og førskolelærere og som leder har de en styrer. Jeg antar at hele personalet i barnehagen blir involvert i en bekymring for et barn og at alle involverte til sammen ville kunne gi en bred forståelse av min problemstilling, derfor valgte jeg gruppeintervju. Ved å samle alle barnehageansatte, kunne jeg få flere perspektiver. Assistent og pedagogisk leder i barnehagen vil trolig være de som arbeider nærmest barn og foreldre, mens styrer følger saken gjennom nært samarbeid med assistent og pedagogisk leder. "Gruppeintervju er hovedsakelig en kvalitativ datainnsamlingsteknikk som baserer seg på en utspørring av flere individer enten hver for seg eller samtidig i en formell eller uformell setting" (Postholm, 2005 s. 72).

Postholm (2005) hevder at konteksten rundt informantene vil virke positivt slik at informantene lettere kommer på ulike hendelser og lettere klarer å utdype beskrivelser av ulike hendelser og erfaringer som gruppemedlemmene har felles.

3.2 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Det kvalitative forskningsintervjuet knyttes ofte sammen med postmoderne, hermeneutisk og fenomenologisk tankegang. Postmodernistisk filosofi er bygget på at det ikke finnes en enkel sannhet, men at kunnskap er basert på samtaler om observasjoner, erfaring og tolkning. Postmoderne filosofi legger vekt på at samtalen er et resultat av samspillet mellom forskeren

og den/de som blir intervjuet. Forskeren selv er med og påvirker fortellingene til informanten, og kunnskapen er påvirket av konteksten rundt (Kvale, 2001).

Hermeneutikk er metodelære for meningsutlegning og tolkning. Hermeneutikken er en måte å komme fram til en begrunnet tolkning av et meningsformidlende materiale. Hermeneutisk kunnskapsteori søker ingen absolutt sannhet, fordi den ikke finnes, men forskeren kan komme fram til nye og mer innholdsrike måter å forstå hendelser på (Nyström, 2002).

Wormnæs (1996) presenterer fire retningslinjer for fortolkning. Den første retningslinjen er å klargjøre sin førforståelse. ”All forståelse er bestemt av en førforståelse eller forståelseshorisont” (Dalen, 2004 s. 18). Jeg har etter beste evne tolket intervjuene ut ifra deres egne premisser og ut fra den innsamlede data. Men på grunn av mine erfaringer og utdanning har datatilfanget blitt farget av mine opplevelser og forståelse ved at jeg har fokusert mer på enkelte deler av det empiriske grunnlaget framfor andre. Den andre retningslinjen krever forskeren spørre seg selv hva ting betyr, eller hva informantene har ment med svarene. Den tredje retningslinjen er å se på tolkning som en sirkulær prosess som vedvarer, og at delene forstås opp mot helheten og helheten forstås opp mot delene. Den fjerde retningslinjen er å se oppgaven i en historisk ramme og at funnene ikke må betraktes som endelig dom og sannhet, men som et foreløpig resultat i en historisk prosess.

Det kvalitative forskningsintervjuet har også likhetstrekk med en fenomenologisk tilnærming. Fenomenologien stammer fra Husserl (1859–1938) sine filosofiske perspektiver. ”Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker legger i en opplevelse knyttet til en bestemt erfaring av et fenomen” (Postholm, 2005 s. 41). Fenomenologien prøver å beskrive menneskers erfaringer som et fenomen, men ikke forklare fenomenet. Det stilles derfor ikke opp ferdige hypoteser eller teorier som skal etterprøves. Forskeren prøver etter beste evne å leve seg inn i sine informanters opplevelsesverden for så å beskrive mønstre og linjer, slik at han kan presentere en forståelse av fenomenet. Forskeren må prøve å legge til side subjektive, individuelle teorier for å lettere bli bevisst sine egne fordommer, synspunkter og antakelser på det fenomenet det forskes på (Postholm, 2005). Ved å være sin forforståelse bevisst kan forskeren lettere oppdage nye forståelser.

Når en barnehageansatt møter et barn for første gang, vil hun/han på bakgrunn av egne erfaringer, bakgrunn, utdanning og informasjon om barnet, legge et grunnlag for sin oppfattelse av barnet og hvilken betydning dette møtet har. Dette kalles den intensjonelle

(meningsskapende) akten (Gunnarson, 2002). Hver av mine informanter vil ha sine måter å skape mening og forståelse på ut ifra personlig, sosial og kulturell bakgrunn. I tillegg vil barnehagekulturen ha en egen mening og forståelse som blir til i interaksjon mellom de ulike aktørene som arbeider der. Tidligere erfaring utgjør min forforståelse sammen med ulik teori jeg har lest i forbindelse med oppgaven. Jeg er derfor opptatt av at små barnehager på små steder (< 5000 innbyggere) skal komme fram i søkelyset på lik linje med store barnehager i store byer. Backe-Hansen (2009) har definert barnehager fra små kommuner med 5000 – 9000 innbyggere i sin undersøkelse. Dette mener jeg blir upresist om du skal se på hvilke utfordringer som ligger til grunn for at barnehager på landsbasis melder kun 3 % av alle bekymringsmeldingene til barneverntjenesten. Ved å se på utfordringene alle barnehager, også på mindre steder kan ha, kan vi lettere bidra til at tiltakene kan hjelpe barn uansett hvor de er bosatt.

Å tolke, forstå og beskrive intervjuet forutsetter en viten om emnet som skal fortolkes. Fenomenet i undersøkelsen blir å beskrive, forstå og tolke barnehageansattes ulike mønstre i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer dem. Videre beskrives utarbeidelse av intervjuguiden, prøveintervju, valg av informanter og hvordan kontaktetableringen ble gjennomført, presentasjon av informantene og gjennomføring av intervjuene.

3.3 Forberedelser og gjennomføring av intervju

Systematikk er sentralt for at intervjuet ikke bare blir en vanlig ”samtale”, hevder Thagaard (2009). En intervjuguide vil kunne bidra til at forskeren både kan forberede seg og klargjøre hvilke spørsmål som er viktig å stille for å få svar på problemstillingen. Langemar (2005) poengterer at intervjuguiden bør stå i logisk sammenheng med problemstillingen i undersøkelsen, slik at spørsmålene gir svar på problemstillingen. En intervjuguide inneholder sentrale tema og spørsmål som til sammen skal dekke de områdene som forskeren ønsker å belyse. Det handler om å omsette problemstillingen til konkrete tema og underliggende spørsmål. Det er særs viktig i kvalitative intervju å utarbeide tema og spørsmål grundig fordi det er svarene fra informantene som blir forskerens datamateriale som han/hun har tilgjengelig for å kunne svare på problemstillingen (Dalen, 2004).

Jeg har en problemstilling som etterspør hvilke mønstre som er sentrale i barnehageansattes arbeid med barn de er bekymret for. For å få svar på problemstillingen, ble det viktig å finne ulike tema som informantene selv kunne diskutere og reflektere over uten å bli bundet til å

svare på faste spørsmål. Med problemstillingen og teori som utgangspunkt, utarbeidet jeg tema med underspørsmål som skulle bidra til å gi svar på problemstilling og forskningsspørsmål. Tema ble valgt for å slippe å bli for detaljert og slik at informantene lettere kunne fortelle fritt, samtidig som jeg ønsket å forsikre meg om at spørsmålene mine, ble besvart. Intervjuguiden (vedlegg II) var delt i to. Første del var en kort og generell del om informantenes utdanning og yrkeserfaring. Den andre delen var inndelt i fire temaer med underspørsmål. Informantene fikk kun utlevert de fire temaene uten spørsmål i det intervjuet startet. De fire temaene var: bekymringen/magefølelsen, samarbeid med ulike instanser, prosedyrer og kunnskap.

Prøveintervju

I kvalitative intervju anbefales det at det foretas ett eller flere prøveintervju for å teste ut intervjuguiden og seg selv som intervjuer (Dalen, 2004). Jeg gjennomførte et prøveintervju med en gruppe på fem ansatte fra flere barnehager. De var mine styrerkolleger og dermed lett tilgjengelige. Prøveintervjuet ble en innføring i hvordan jeg burde opptre for at informantene skulle kunne fortelle fritt og ut ifra sine opplevelser. Jeg hadde ikke mye erfaring med halvstrukturerte intervju, og for meg ble det en utfordring i å dempe meg selv slik at informantene skulle få tid til å tenke før de svarte. Jeg hadde forberedt oppfølgingsspørsmål som fungerte slik at informantene i prøveintervjuet klarte å utdype svarene sine. Underveis ble noen av underspørsmålene kuttet, og nye ble lagt til med sikte på å få bedre svar på problemstillingen.

Valg av informanter og kontaktetablering

”I kvalitativ forskning er det hensiktsmessig utvalg et generelt utvalgsriterium som danner utgangspunkt for valg av setting eller personer” (Postholm, 2005, s.39). Strauss og Corbin (1998) hevder at forskeren må ha god innsikt i og kjennskap til fenomenet som skal studeres, og at forskeren må velge ut informanter som til sammen vil avspeile ulike dimensjoner innenfor det fenomenet som skal studeres (i Dalen, 2005). I tillegg er det viktig å ha avgrensinger for å lettere kunne begrense utvalget, hevder Dalen (2005). Jeg hadde flere utvalgsriterier. Jeg ønsket et utvalg som besto av ansatte i barnehager med ulik erfaring i å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten. Kriterier for størrelsen på barnehagen var at den skulle ha mer enn to avdelinger, slik at de ansatte med mest erfaring fra hver barnehage kunne delta, uavhengig av stillingstype. Valg av barnehager fra både by, tettsted og landsbygd var et strategisk valg for å undersøke om det var ulikheter mellom barnehagene

avhengig av deres beliggenhet. Begrensningene mine var fire barnehager fordi flere barnehager ville gi for mye data til at jeg kunne håndtere det i en masteroppgave. Jeg var avhengig av at informantene stilte opp gratis da det ikke fantes økonomiske midler tilgjengelig for gjennomføring av intervjuene. Av praktiske grunner avgrenset jeg til barnehager i Sør-Trøndelag.

En av mine veiledere var døråpner, ”gatekeeper”, en som åpner for kontakten mellom forskeren og informantene (Postholm, 2005). Noen av barnehagene tok jeg selv kontakt med gjennom min deltakelse i nettverksarbeid. Jeg ringte styrerne i de aktuelle barnehagene, og de viste raskt interesse for oppgaven. Deretter sendte jeg 10 informasjonsbrev (se vedlegg III), slik at styreren kunne presentere det på et personalmøte og selv rekruttere ansatte til et gruppeintervju. Jeg fikk svar fra sju barnehager som oppfylte kriteriene og ønsket å delta. Fire av barnehagene hadde likt utgangspunkt i forhold til erfaring med å melde mange bekymringsmeldinger til barnevernstjenesten, så jeg valgte ut de to barnehagene som ga raskest respons etter at de hadde mottatt informasjonsbrevet. Deretter ble det valgt ut en fra et tettsted og en fra landsbygda, basert på hvem som svarte raskest. Mitt utvalg bestod nå av fire barnehager. Styrerne i utvalget ble kontaktet, og vi avtalte tid og sted for intervjuene. Avtalen var at alle som skulle være med på intervjuet, skulle lese informasjonsbrevet i forkant av intervjuingen.

Presentasjon av informantene

Utvalget bestod av fire barnehager med til sammen 16 informanter. Informantene hadde samlet sett lang yrkeserfaring (mellom 23 og 33 år) fra arbeid med barn, åtte av dem er utdannet førskolelærere, en barnevernspedagog og resten er assistenter. De blir presentert som en gruppe for å unngå å gjøre dem gjenkjennelige. Jeg har valgt å kalle barnehagene Rød, Blå, Grønn og Gul og kodet dem videre i ulike kategorier for å skape oversikt samtidig som informantenes anonymitet ivaretas.

Tabell 1. Oversikt over informantene

Barnehager	RØD	GUL	GRØNN	BLÅ
Antall informanter i hvert gruppeintervju.	3	4	5	4
Kode	Rød 1 - 3	Gul 1 - 4	Grønn 1 - 5	Blå 1 - 4
Beliggenhet	By	By	Tettsted	Landsbygda
Antall meldinger til barneverntjenesten per år	5 - 15	5 - 15	0 - 3	0 - 1
Barnehagens erfaring med å sende bekymringsmelding	Over 10 år	Under 10 år	Over 10 år	Under 10 år

Tabell 1 er en oversikt over barnehagene og deres beliggenhet. Tabellen viser også om barnehagens ansatte har erfaring i å sende få eller mange bekymringsmeldinger til barneverntjenesten, og over hvor lang tid ansatte har erfaring med å sende bekymringsmeldinger. Det er flere informanter i hver barnehage og de blir tydeliggjort ved at hver informant får et nummer, sitat i teksten blir referert med f.eks. Grønn 3.

Gjennomføring av intervjuene

Alle intervjuene foregikk på informantenes arbeidsplass og i deres arbeidstid. Innledningen til intervjuet besto av hilsing og småprat om barnehagen, praktisk informasjon om intervjuet, praktiske opplysninger om meg og masteroppgavens formål og problemstilling. Det ble informert om at den ferdige masteroppgaven kunne bli presentert i ulike fora i forhold til funnene som kommer fram. Innledningen fungerte som en kontaktetablering mellom informantene og meg. Informasjonsbrevet som ble sendt ut til styrerne skulle ha vært lest av alle før jeg kom, men dette var ikke gjennomført på alle plassene. Jeg gikk derfor gjennom punktene som stod i informasjonsbrevet (vedlegg III), slik at alle hadde fått den samme informasjonen. Jeg opplevde at mine informanter følte seg trygge og komfortabel i intervjusituasjon.

Intervjuet var stipulert til 1,5 til 2 timer, og jeg antar at informantene kunne ha fortalt mer enn de rakk på den avtalte tiden. Informantene fortalte også at de gjerne kunne holdt på lenger fordi at det var et viktig tema som de ofte hadde for liten tid til å drøfte seg imellom. Det var en travel hverdag som begrenset deres tid både da jeg var der og ellers i uken. Noen av informantene uttrykte at dette hadde vært en nyttig prosess også for dem selv og som gruppe.

Intervjuene ble tatt opp på lydbånd etter samtykke fra informantene. Informantene skrev også under på samtykkeerklæring (se vedlegg VI). Notater ble tatt underveis i intervjuene for å huske på å stille tilleggsspørsmål. Dette var nødvendig for å huske viktige utsagn fordi informantene snakket mye, avløste hverandre, og det hendte at de beveget seg bort fra det opprinnelige temaet. Informantene minnet hverandre på situasjoner og fortalte fritt ut ifra sine opplevelser og erfaringer. For å komme i dybden på informantenes opplevelser og følelser om temaene, brukte jeg oppfølgingsspørsmål som: ”si mer om det”, ”ja vel”, ”forklar meg nærmere” og små nikk eller gjentok utsagn som informantene brukte. Dette kalles prober, og brukes for å få informantene til å fortelle mer (Postholm, 2005). Ved hjelp av lydopptakene fant jeg ut at jeg måtte ha koder på de ulike informantene slik at jeg senere kunne skille

stemmene fra hverandre. Hver informant ble kodet med et nummer (jf. tabell 1), og under intervjuet skrev jeg ned første setningen hver informant sa slik at jeg kunne skille dem fra hverandre under transkripsjonen.

3.4 Bearbeiding av data og analyse

Kvale og Brinkmann (2009) hevder at transkripsjon er oversettelser fra talespråk til skriftspråk og at dette krever en rekke vurderinger og beslutninger. Transkripsjonene, sammen med forskerens egne feltnotater og analytiske refleksjoner som hun/han gjør underveis, vil utgjøre hovedtyngden av data. Kvale og Brinkmann (2009) påpeker at forskeren vil kunne gripe helheten på en bedre måte om hun/han gjennomfører transkripsjonene selv fordi det foregår et sosialt samspill i intervjusituasjonen.

Lydopptakene var til sammen i overkant av åtte timer, og alt ble skrevet fra lydbåndet nøyaktig slik det ble sagt av informantene. Det ble 24 sider med datatilfang. Jeg valgte å transkribere ordrett, og det vil si at jeg skrev ned det informantene sa på dialekt. Jeg ønsker å bruke sitater fra informantene. ”Deltakernes stemme blir løftet fram i sitater på ulike måter og i ulikt omfang” (Postholm, 2005, s.123). I transkripsjonen tok jeg bort navn og steder. Videre i oppgaven har jeg skrevet sitatene i bokmål, av hensyn til lesbarhet og av personvern hensyn.

Postholm (2005) viser til at analysen starter allerede under det første intervjuet. Postholm skiller mellom deskriptive og teoretiske analyser. I teoretisk analyse tar forskeren i den videre bearbeidingen utgangspunkt i en teori som danner fokus gjennom forskningsforløpet. Teorien gir retning og utgangspunkt for forskningsspørsmål og antakelser som blir utviklet. Deskriptive analyser gjennomføres ved å kode og kategorisere, og på denne måten reduseres datamaterialet slik at det blir mer oversiktlig. I min oppgave har jeg valgt deskriptiv analyse fordi det er relativt lite teori på feltet. Jeg tok utgangspunkt i temaene i intervjuguiden, problemstillingen og forskningsspørsmålene. Poenget er å gå i dybden på hvert tema og samle informantenes svar for å kunne gi en dypere forståelse av hvert tema. ”Temabasert tilnærming kan knyttes til presentasjoner av materialet hvor temaene er i fokus” (Thagaard, 2009 s.171). Den analytiske enheten er representert for hvert tema. Forskeren setter enkelte tema i fokus og sammenligner informasjonen fra informantene. Helhetlig forståelse av hvert tema innebærer å analysere utsnitt av teksten i forhold til den sammenheng som teksten er en del av (jf. kapittel 3.2 sirkulære prosesser). Dette innebærer at utsagn fra et enkelt intervju ses opp mot intervjuet som helhet og beskrivelse av samhandlingssituasjoner i relasjon til det miljøet samhandlingen

foregår i. Dette bidrar til å gi en helhetlig forståelse (Thagaard, 2009). Temabasert tilnærming er avhengig av at teksten deles inn i kategorier.

Den første kategoriseringen som ble gjennomført, tok utgangspunkt i temaene som ifølge intervjuguiden var magesfølelse/bekymring, samarbeid, saksgang/tiltak og kompetanse. Jeg brukte manuell teknikk ved å klippe svarene og lime dem under hvert tema (se vedlegg V). Det var også mye data som var sammenfallende, og ved å kvantifisere bedres oversikten og datamaterialet kunne reduseres noe. Denne prosessen gjennomføres flere ganger. Etter den første prosessen med reduksjon, ble hovedkategoriene delt opp i flere underkategorier. Magesfølelse ble beholdt som en kategori, og bekymring ble delt inn i to kategorier, hvor det oppstod et skille mellom bekymring for barnet i seg selv og bekymring for foreldrenes fungering. Med utgangspunkt i forskningsspørsmålene ble det naturlig å reformulere saksgang til ansattes ulike tiltak som settes i verk når en bekymring vekkes. Etter flere runder med kvantifisering og redusering ble det utarbeidet færre og mer avgrensede kategorier som ble samlet i det som representerer informantenes opplevelser fra det oppstår en magesfølelse og fram til en eventuell bekymringsmelding til barneverntjenesten. Kvantifisering og reduseringsprosessen gjør det enklere å samordne data som er sammenfallende. Nyansene mellom de ulike barnehagene kom bedre fram når datareduksjon ble gjennomført.

Thagaard (2009) hevder at det er viktig å være oppmerksom på at deler av data kan bli løsrevet fra sin opprinnelige sammenheng, og understreker at kategoriene i kvalitative data er sammensatt og sjelden klart avgrenset fra hverandre. Dette kom fram under analysen av datamaterialet, magesfølelse og bekymring gikk f.eks. flere ganger over i hverandre. Her kommer forskerens egne refleksjoner inn og danner etter hvert prinsipper for valg som tas for hvilken data som til slutt havner inn under hver kategori. Betegnelse for hver kategori klassifiserer data samtidig som de reflekterer forståelsen jeg utvikler ut fra det datamaterialet som er innsamlet.

Temabasert presentasjon passer til å framstille mønstre i et datamateriale på en slik måte at sentrale tendenser kommer godt fram hevder Thagaard (2009).

Fremstillingen av resultatene kan betraktes som en videreutvikling av analysen ettersom skriveprosessen er en refleksjon over dataens meningsinnhold. Måten dataene er analysert på, gir et grunnlag for hvordan resultatene kan presenteres (Thagaard, 2009 s.218).

Datamaterialet i denne oppgaven blir presentert i to kapitler på grunn av mengden og ut ifra forskningsspørsmålene. Kategoriene med underkategorier blir presentert med en ingress av teori. Deretter beskriver jeg sentrale funn i form av sammendrag og sitat fra informantene.

3.5 Kvalitetskrav

Validiteten i en undersøkelse bygger på om metoden måler det den har til hensikt å måle, om metoden er adekvat i henhold til det problemstillingen ønsker svar på, og om det er relevans mellom data og analyse i forhold til problemstillingen (Postholm, 2005). Forskerens funn må hele tiden sjekkes, utspørres og fortolkes teoretisk. Forskeren bør fungere som sin egen advokat overfor sine egne funn. Valideringsarbeidet bør gjennomføres under hele forskningsarbeidet og ikke bare i slutten som en kvalitetskontroll, hevder Kvale og Brinkman (2009).

Tematisering er sentralt i forhold til validitet. Studiens teoretiske forventninger og kvaliteten på teoritilfanget er med på å avgjøre undersøkelsens validitet (ibid). Forkunnskaper er med å danne en bedre forståelse for det som skal forskes på. Jeg har utvidet mine kunnskaper ved å lese teori om omsorgssvikt, lovverk og prosedyrer, tilknytning, vold seksuelle overgrep, taus kunnskap, beslutningsprosesser og ulike kunnskapstyper. Jeg har også deltatt på foredrag om seksuelle overgrep, kurs om barns psykiske helse, omsorgssvikt og barneintervju.

Kvale og Brinkman (2009) hevder at en god validitet er avhengig av undersøkelsens kvalitet og de metodene som tas i bruk (jf. kapittel 3.4). Forskeren og informantene er i dialog. Jeg som forskeren kan fange opp om informantene eventuelt synes det er vanskelig å sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten og evt. etterspørre en forklaring på hvorfor informanten synes det er vanskelig.

Forskerens troverdighet og gjennomføringen av intervjuet er sentralt. Forskeren må sørge for å forberede grundige spørsmål og hele tiden kontrollere at det som ble sagt var ment slik forskeren tror (Kvale og Brinkman, 2009). Jeg hadde tema og spørsmål som åpnet for at informantene kunne fortelle hva de opplever og tenker om ulike situasjoner der de f.eks. var bekymret for et barn. Informantene snakket sammen om ulike saker og minnet hverandre på situasjoner som underbygget hva de hadde opplevd og følt. Jeg sørget for at de fortalte mer ved å be informantene utdype svarene sine. En av informantene ønsket å lese transkriberingene, vedkommende kjente igjen transkripsjonen, noe som er med på å styrke validiteten.

Reliabilitet

I forskning stilles det krav om verifisering av resultater forskeren hevder å ha oppnådd (Postholm, 2005). "Reliabilitet har med forskningsresultatene konsistens og troverdighet å gjøre" (Kvale og Brinkmann, 2009 s. 250). Reliabilitet er myntet på hvorvidt forskningsfunnene er sanne, hvor godt analysen forsvarer fortolkningen og om funnene er stabile over tid. Reliabiliteten er god om en annen forsker har kunnet reprodusere de sammen forskningsfunnene med samme metode. Dette er umulig i kvalitativ metode hvor funnene sees på som kontekstavhengige og unike. Silvermann (2006) argumenterte for at man kan øke reliabiliteten ved å gjøre forskningsprosessen gjennomsiktig ("transparent"). Det vil si at forskeren skulle gi en detaljert beskrivelse av sin forskningsstrategi og analysemetoder slik at leseren kan vurdere forskningsprosessen steg for steg. Det er også avgjørende å legge vekt på å lage teorigrunnlaget gjennomsiktig ved å beskrive det teoretisk ståstedet som presenterer grunnlaget for tolkningene.

Ved å forske kvalitativt vil man ikke finne en sann virkelighet, dette fordi det forskes på mennesker som skaper eller konstruerer sin sosiale virkelighet og at dette igjen gir mening til egne erfaringer (Dalen, 2004). Ved å bruke presise og tykke beskrivelser av de enkelte punktene i forskningsprosessen, vil man sikre påliteligheten, hevder Dalen (2004). Tykke beskrivelser vil si at teksten ikke bare beskrives, men at forskeren også tolker de fenomenene som presenteres (Thagaard, 2009). Gertz (1973) framhevet at en tynn beskrivelse bare gjengir det som ble observert. De tykke beskrivelsene derimot inkluderer hva informantene kan ha ment med sine handlinger, hvilke fortolkninger informanten gir og den fortolkningen forskeren har (i Thagaard, 2009). En tykk beskrivelse inneholder altså et meningsaspekt. Det vil si at barnehageansatte som leser oppgaven kan kjenne seg igjen i beskrivelsene til informantene på en lettere måte enn om de avleser en spørreundersøkelse. For å få tykke beskrivelser stilte jeg oppfølgingsspørsmål der jeg antok at informantene kunne klare å utdype svaret sitt litt mer (jf. kapittel 3.3). Jeg ba dem også utdype svarene sine og forklare ord og uttrykk slik at jeg var sikker på at jeg forstod meningen bak deres utsagn.

Generalisering

Generalisering eller overførbarhet er en utfordring i kvalitativ forskning fordi funnene er unike. Det handler mer om å forstå særtrekk, finne forståelsesmåter og kunnskapsforslag enn finne den evige sannhet. "Overførbarhet kan knyttes til gjenkjennelse. Personer med erfaring fra de fenomenene som studeres, kan kjenne seg igjen i de tolkningene som formidles i

teksten” (Thagaard, 2009 s. 209). Resultat fra denne oppgaven er ikke nødvendigvis den eneste måten å beskrive barnehageansattes opplevelse av arbeidet med barn som bekymrer, men en av flere måter. Resultatene kan allikevel ha overføringsverdi til ansatte i andre barnehager slik at resultatene kan være til hjelp i lignende arbeid. Oppgaven kan være nyttig i tverrfaglig og tverretatlig samarbeid, spesielt mellom barneverntjenesten og barnehagen. Gunnarson (2002) hevder at hvis forskeren lykkes, er det en viss sannsynlighet for at hun/han har funnet noe av allmenn interesse som kan generaliseres utenfor denne aktuelle gruppen som er undersøkt.

3.6 Etiske vurderinger

Backe-Hansen (2001) hevder at forskningsetikk er et system av prinsipper som skal lede til at forskeren unngår å gjøre noe galt mot andre eller skade dem, fremmer det gode og er rettferdig og respektfull. ”Vår rett til å søke kunnskap må balanseres mot deltakernes rett til å være privat og hensynet til deres verdighet, og rett til å få bestemme over seg selv” (Vedeler, 2000 s. 56). Temaet i denne masteroppgaven ser jeg på som sensitivt fordi det omfatter menneskelige prosesser som kan være vanskelig å snakke om. Temaet krever derfor at etiske retningslinjer blir ivaretatt for å beskytte informantene. Det vil være viktig at informantene er trygge på hverandre som gruppe og i sin profesjon, slik at de ikke følte seg truet av de ulike spørsmål som skulle besvares.

Masteroppgaven er godkjent av samfunnsfaglig datatjenestes retningslinjer for behandling om personopplysninger, heretter kalt NSD (se vedlegg VI). NSD krever at forskere og studenter ved institusjoner og som i forbindelse med forsknings- eller kvalitetssikringsprosjekt skal behandle personopplysninger elektronisk eller opprette et manuelt personregister med sensitive opplysninger, har meldeplikt.

Etiske drøftinger i forhold til masteroppgaven tar utgangspunkt i de kravene som er beskrevet av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH 1999). Den viktigste forskningsetiske grunnregelen er prinsippet om informert samtykke (Vedeler, 2000). NESH (1999) påpeker at betingelsene for aksept er at informanten har fått informasjon om prosjektet og at deltakerne er med av fri vilje, i tillegg til at informantene når som helst kan trekke seg fra undersøkelsen. ”Et fritt samtykke innebærer at samtykke er avgitt uten ytre press eller begrensninger av personlig handlefrihet” (Postholm, 2005 s.152).

For å avklare min rolle som forsker og for å informere om masteroppgaven ble det sendt ut informasjonsbrev. Informantene fikk også opplysninger om hvordan resultatene av undersøkelsen vil bli presentert (jf. kapittel 3.3).

Krav om konfidensialitet er også særdeles viktig. ”Behovet for frihet og vern om privatlivets fred ligger bak dette kravet” (Postholm, 2005 s.154). Alle informantene ble anonymiserte ved å kalle dem ansatt 1–5 i barnehage rød, gul, grønn og blå (se tabell I). Dermed vil alle enkeltpersonene bli behandlet konfidensielt innen en gruppe. Dette blir gjort for å hindre at sensitive opplysninger om saker skal kunne spores til part, som i slike saker kan være barna og deres foreldre. Lydbåndet ble slettet etter endt transkribering i tråd med krav for NSD.

4 Fra magesfølelse til bekymring

Videre i oppgaven blir resultatene fra gruppeintervjuene presentert. Dette kapitlet omhandler informantens beskrivelser av magesfølelse, og hvordan ansatte bearbeider og avdekker magesfølelsen. Videre presenteres informantenes beskrivelser av bekymring. Det er faktorer ved barnet selv og ved foreldrenes atferd som frambringer bekymring for barnets omsorgssituasjon.

4.1 Magesfølelse

En dårlig magesfølelse er en fornemmelse av at forholdene ikke er som de burde være (Claussen, 2001). Et kjennetegn ved magesfølelse er at vi har vanskelig for å forklare hvorfor vi har den. Om en person ikke vet hvorfor det oppstår ulike følelser, er det ikke enkelt å forholde seg til følelsene. Polanyi (2000) skriver om den tause kunnskapen (jf. kapittel 2.5), og hevder vi forstår mer enn vi er klar over. Claussen (2001) skiller mellom udefinerbar og definerbar kunnskap. En udefinerbar kunnskap kan umuliggjøre senere muligheter til å innhente informasjon fra uavhengige kilder. Men ansatte kan definere sin tause kunnskap gjennom å skille mellom faktiske opplysninger, vurderinger og synsing. Det vil si at magesfølelsen kan være utgangspunkt for videre systematisk arbeid med en bekymring (Claussen, 2001).

Alle informantene i utvalget beskriver dårlig magesfølelse som ”noe” som satte seg i magen og hodet. De beskrev magesfølelse som udefinerbare tanker og følelser av at noe ikke stemte med situasjonen, barnet og/eller foreldrene. Informantene får dette sjelden ut av tankene, fordi det er vanskelig å definere magesfølelsen på dette stadiet.

På magesfølelsesstadiet er mange det tanker som ikke er plassert. Det var viktig for å få tankene satt i system. Jeg starter med å plassere følelsene mine ned på papiret og så deler jeg det med de nærmeste kollegene mine (Rød 2).

Informantene hevder at magesfølelsen er en subjektiv opplevelse, men kollegaer kan ha lignende tanker og følelser. Når disse udefinerbare tankene og følelsene blir tolket og forstått ved at ansatte begynner å dele dem med sine kollegaer, fører det raskere til konkrete handlinger. Det som har vært udefinerbart, endres til mer definerbare opplysninger som barnehageansatte beskriver som kunnskap. Ansatte i barnehagene Gul og Rød hevder at de lettere går over fra udefinerbar magesfølelse til definerbar kunnskap nå i dag enn tidligere fordi de har arbeidet med mange bekymringer og kjenner igjen følelsene raskere. Barnehageansatte i Grønn og Blå hevder at i noen tilfeller kan de gå altfor lenge med de udefinerbare tankene

og følelsene fordi det er vanskelig å definere hva og hvorfor tankene har oppstått. Det kan være utfordrende å finne ord og forklaringer på hvorfor ansatte har dårlig magefølelse for et barn eller foreldrene. Selv om ansatte i barnehage Gul og Blå også deler det med kolleger etter en stund, opplever de noen ganger at kollegene ikke er like bekymret mens de noen ganger har samme opplevelse. Barn som utløser en dårlig magefølelse og som vekker bekymring kan være veldig vanskelig å "lese" (jf. kapittel 2.2). Informantene har bare en følelse av at det er "noe" som ikke stemmer. Disse bekymringene kaller de "gråsonebekymringer".

Det er en slags sensitivitet du får etter å ha jobbet i mange år, men det er ikke bare magefølelse, men kunnskap om barn i like stor grad som magefølelse etter hvert. Vi kjenner igjen symptomer og signaler og identifiserer det raskere enn første gangene vi fikk dårlig magefølelse. Dess mer erfaring, dess lettere ser jeg (Gul 1).

Det er noe som murrer, du tenker på det hele tida. Om du ikke vet helt hva det er, kan du gå lenge uten å få gjort noe med det (Blå 2).

Alle informantene har erfaringer med dårlig magefølelse for barn. Barnehagen Rød og Gul beveger seg raskt fra udefinerbar magefølelse til en definerbar bekymring, og deler magefølelsen raskt med sine kolleger. Ansatte i barnehage Grønn og Blå bruker lenger tid på å definere sin dårlige magefølelse og dele det med kolleger. Informantene skiller videre mellom bekymring for noe ved barnet og eller noe ved foreldrene som gjør ansatte bekymret for barnet.

4.2 Hva er det ved barnet som vekker bekymring?

Små barn har behov for et trygt og forutsigbart oppvekstmiljø. Vold og vanskjøtsel i hjemmet skaper utrygghet hos barnet. Dersom omsorgspersonen både er den barnet skal henvende seg til når det trenger hjelp og trøst og samtidig skremmer barnet, står barnet i fare for å få vansker blant annet i form av utrygg eller desorganisert tilknytning. "For å kunne vurdere bekymringer for et barn må en kunne mye om normalutvikling. En må med rimelig sikkerhet si om det som en bekymrer seg for, er avvikende i forhold til normalforventninger" (Drugli, 2008 s.37). Alle som arbeider med barn, har et ansvar for å avdekke barn som lever i en belastende omsorgssituasjon og hvilke faktorer som er belastende for dette barnet påpeker Drugli (2008).

Informantene har beskrevet hva det er ved et barn som vekker bekymring og dette kan deles inn i fem ulike tema:

- Avvik fra normalutvikling
- Atferdsendring
- Uklar tilknytning
- Manglende tilfredsstillelse av primære behov
- Tydelige tegn på vold eller overgrep

Avvik fra normalutvikling

Avvik fra ansattes innsikt i normalutvikling av språk, motorikk, lek og samarbeid er ofte grunner til bekymring. Om et barns evne til å fordype seg, holde konsentrasjonen i aktiviteter og leke er liten eller helt borte blir informantene bekymret. Ungene som går mye for seg selv eller er raskt inn og ut av samspill med andre barn vekker bekymring. Disse barna involveres ikke i leken av andre barn, og faller dermed utenfor fellesskapet. I leken lærer barn mye, og denne naturlige læringen kan mer eller mindre gå tapt, hevder informantene. Slik type bekymring fører ofte til at informantene henviser til andre instanser som f.eks. PPT for å kunne utelukke f. eks ulike syndrom som kan medføre lignende atferdssymptomer som omsorgssvikt.

Lekeferdigheter er viktig å inneha, fordi det er jo basis for all videre læring. De greier ikke roe seg, er stadig på farten og de klarer ikke fordype seg. De finner ikke roen, de er litt her og litt der (Gul 2).

Barn som er forsinket i sin normalutvikling, er til stor bekymring for informantene. Ansatte setter raskt i gang tiltak for å kartlegge mulige årsaker til at barnet ikke utvikler seg slik det er forventet ut ifra alder og modning. Barn som ikke leker er den gruppen som bekymrer ansatte mest. Når et barn ikke leker eller stopper opp i sin utvikling, kan det føre til atferdsproblemer.

Atferdsendring

Informantene i utvalget reagerer straks på barn som endrer atferd eller som har forsinket normalutvikling. Ansatte beskriver bekymring for atferdsmønster som ofte gjentar seg, f.eks. barn som redde og engstelige, unger som er sultne og ustelt eller blir ”vrang”. Slik atferd er vanlig hos alle barn i små perioder i barnehagetiden, men hos enkelte barn går det ikke over,

og da oppstår en bekymring. Barn med en utagerende atferd i form av uro, sinne og destruktivitet bekymrer.

Uro er jo et kjennetegn, alltid vanskelig å komme innpå, vandrer over hele rommet, trenger mye voksenkontakt, klarer ikke leke godt for de har ikke ro til det. De havner ofte i konflikter. De trenger en voksen på skuldra for å klare å ro seg ned (Grønn 2).

Barn som har en innadvendt atferd i form av at de er redde, fortvilet, stille, tilbaketrukket og fjerne bekymrer også.

Unger som trenger nærhet, skal sitte sammen med deg og er søkende med kropp og blick. De klarer ikke helt å slippe meg. Unger som har sjiraffhals og som må ha kontroll på alt og alle. De klarer ikke å fordype seg, de vaker oppå alt hele tiden og du ikke kommer innpå dem. Og de barna du ikke ser da, som går med strømmen og aldri krever deg i den hektiske hverdagen (Rød 1).

Informantene bekymrer seg for ukritiske barn som er søkende og trenger mye mer voksenkontakt enn andre barn, barna klynger seg til den voksne og ønsker å delta sammen med voksne framfor å leke med andre barn. Barna skiller ikke mellom voksne de kjenner og ikke kjenner, men tar samme kontakt uansett om det er en butikkmedarbeider eller primærkontakt i barnehagen.

Vi må skjerme disse barna slik at de ikke blir med hvem som helst ut på gaten, og de må lære hvem som er dem nærmest og etter hvert hvem de kan stole på. Dette vet ikke disse barna (Rød 2).

Kunnskapen om hva som er normalutvikling hos førskolebarn er utgangspunkt for informantenes bekymring for barn som i lange perioder viser atferd som skiller seg ut fra normalutvikling sett i lys av alder, familieforhold og personlighet. Informantene bruker sin erfaring fra tidligere arbeidet med mange normalutviklede barn og reagerer når de møter et barn som viser tydelige avvik.

Uklar tilknytning

Ansatte i barnehage Rød, Grønn og Gul mener trygg tilknytning mellom barn og foreldre er grunnleggende. Ansatte beskriver at dette er lett å legge merke til i hente- og bringesituasjoner. Unger som ofte viser at de er engstelige for mor, viser ofte denne engsteligheten også i barnehagen. Barn som har utrygg tilknytning til foreldrene, kan også ha vanskeligheter med tilknytning til ansatte i barnehagen.

Du ser jo om det er et ekte samspill og at ungen er trygg i samspillet. Det er betryggende å se alle variasjonene, ikke bare den jevnt blide, høflige atferden barnet viser, men at barnet tør å vise alle sine følelser - og at foreldrene også viser både glede og tør å sette grenser mens vi ser på (Grønn 3).

De ungene og foreldrene som enten alltid klamrer seg fast eller er som er så raske at du ikke rekker å snakke med dem. Barn som blir sinte når mamma kommer selv om det har gått etter mamma flere ganger i løpet av dagen. De ustabile eller uforutsigbare barna, de er ikke dus med følelsene sine (Rød 4).

Ansatte observerer barn og foreldre i situasjoner der tilknytningsmønstre kommer til syne. Ansatte i barnehage Rød og Gul har arbeidet mye med tilknytningsteori, og hevder at de lett ser tilknytningsmønstre som ikke er positivt for utviklingen til barnet. Ansatte i barnehagene Rød og Gul starter opp foreldreveiledning som et tiltak når de avdekker barn som ikke har et trygt tilknytningsmønster. Ansatte i barnehagene Grønn og Gul viser ikke til teoretisk kunnskap om tilknytningsmønstre, men mener at de reagerer når samspillet mellom foreldre og barn avviker fra det ”normale”.

Primære behov og vanskjøtsel

Informantene blir bekymret for barn som ikke får dekket sine primære behov eller blir vanskjøttet. Barna beskrives som uvanlig trøtte, sultne, skitne og ustelte, og/eller barn som er utsultet på oppmerksomhet fra voksne eller har et ønske om at voksne setter grenser for dem. Barn som får altfor mye ansvar i forhold til sin alder, bekymrer informantene. Alle informantene blir bekymret for et barn som ikke får dekket sine primære behov og dette medfører et ønske om å legge til rette for at barnet skal få det bedre. Barn som blir vanskjøttet er en stor bekymring, og ansatte kaller det ”gråsonebekymring”. Barna viser tegn på at de ikke har det bra, eller at den aldersadekvate utviklingen stopper opp. Ansatte i barnehage Gul og Rød som har mest erfaring med bekymringsarbeid, antar at det er mange unger som ikke får den støtten de skal ha fordi ansatte ikke klarer å avdekke hva som er problemet.

Det er så vanskelig å vite fordi det skal mye til for at barneverntjenesten tar saken, og i mange tilfeller hvor vi vet at her foregår det noe som ikke er bra for barnet, så kan vi ikke melde fordi vi har ikke klare beviser, det blir for mye synsing og lite tydelige symptomer fordi barnet er så lite og tilpasningsdyktig enda (Grønn 2).

Det er ikke alltid like lett å takle situasjoner, f.eks. om jeg på fredag bytter på et barn ny bleie og på mandag så blir barnet levert i den samme bleien. Det har skjedd, og det er ikke artig. Det er jo ikke bare det bleieskiftet vet du. Da føler du deg hjelpsløs, det er du virkelig noen ganger altså (Rød 2).

Når et barn ikke får dekket sine primære behov kommer straks ansattes ønske om å legge til rette for at barnet skal få det bedre og behov for å hjelpe foreldrene til å mestre sine foreldrefunksjoner. Uttrykket kompensering blir brukt i denne sammenhengen, dette utdypes mer i kapittel 5.3.

Åpenbare tegn på vold eller overgrep

Ansatte i barnehage Gul, Rød og Grønn reagerer raskt om de ser hva de kaller de helt åpenbare tegnene på overgrep, som blod i underlivet, redsel for bleieskift, blåflekker, svimerker, kuler o.l. Ansatte i barnehage Blå har aldri avdekket barn med synlige tegn, mens ansatte i Gul, Rød og Grønn har erfaring med slike funn.

Det var jo så tydelig, ungen var redd og spiste dårlig og etter hvert så vi merker på kroppen i form av blåmerker og til slutt svimerker fra strykejernet. Da vi spurte ungen, fortalte hun ting slik at vi fikk bekreftet vår mistanke. Men i noen tilfeller sier ikke barn noe, men vi må uansett melde det til barneverntjenesten ut ifra mistankene (Gul 3).

Ansatte i Blå mener at de hadde kommet til å reagere med en gang om de hadde avdekket åpenbare tegn. Ansatte i Gul har arbeidet med mange barn som har blitt fysisk mishandlet og forteller at de blir flinkere og flinkere til å ta barnet på alvor og starter rett på det systematiske arbeidet. Tidligere tok det lenger tid fordi de ikke helt trodde det kunne være omsorgssvikt.

4.3 Hva er det ved foreldrene som vekker bekymring for barnet?

Hvordan foreldresamarbeidet fungerer, kan være avgjørende i bekymringer der ansatte ikke omfattes direkte av opplysningsplikten. Barnehageansatte er avhengig av å få informasjon og aksept fra foreldrene for å kunne arbeide fordelaktig for barnet. De andre omsorgsgiverne (her barnehageansatte) trenger informasjon om foreldrenes samspill med barnet, og de trenger også å bli godtatt som "foreldrevikarer". Barn er sterkt knyttet til sine foreldre, og vil dra stor nytte av at barnehageansatte har et positivt forhold til foreldrene. Når foreldrene ikke greier å gi barnet god nok utviklingsstøtte, er det viktig å kunne gi rask støtte og hjelp, og i de alvorligste tilfellene er det nødvendig å sikre barnet andre omsorgsgivere (Drugli, 2008). Informantene peker på noen forhold knyttet til foreldrene som vekker bekymring:

- Foreldrenes samspill med barnet
- Kommunikasjonsproblem med ansatte i barnehagen
- Psykiske lidelser
- Rusproblemer
- Vold/sekseuell overgrep

Foreldre i samspill med barnet

Alle informantene mener at det er foreldrenes framreden som avgjør hvor bekymret de blir for barnet. Informantene mener de opparbeider seg god kunnskap om både barnet og foreldrene ved daglig kontakt. Ansatte danner seg raskt et førsteinntrykk når de møter foreldrene. Opparbeidet kunnskap om hvordan foreldrene ivaretar sine foreldrefunksjoner er avgjørende for om ansatte blir bekymret eller ikke. Magefølelsen til de ansatte er ofte den første indikatoren på at ansatte blir ekstra oppmerksom på barn og foreldrene. Det er utfordrende å sette ord på bekymringen for barnets omsorgssituasjon direkte til foreldrene. Det kan bli et personlig angrep på dem som personer, hevder ansatte i Grønn. Etter mange års erfaring ser informantene at alle foreldre gjør sitt beste, men at det enkelte ganger ikke er bra nok for et barn. Det blir de barnehageansattes ansvar å påpeke utfordringene og veilede foreldrene, slik at de kan ivareta barnet sitt på en bedre måte.

Foreldre som ikke klarer helt elementære ting som du trenger for å være foreldre. Vi må fortelle dem trinn for trinn hva de må gjøre. En gang kan dette skje og det er ok, men om du gang etter gang observerer at foreldrene ikke mestrer situasjoner med ungene sine, så blir du bekymret (Grønn 3).

Alle informantene er opptatt av foreldrenes samspill med barnet sitt, og viser til en sammenheng med bekymring for barnets evne til tilknytning (jf. kapittel 4.2). I garderoben kan ansatte observere måten foreldre samtaler med og behandler barnet sitt på, og hvordan barnet reagerer og samhandler tilbake. Her poengterer informantene barnas ulike måter å reagere på som f.eks. å være glad når mor kommer eller at de en dag blir sur fordi mor kommer midt i leken, noe som er normale reaksjoner fra et førskolebarn.

Man blir bekymret over deres oppførsel. De snakker over hodet på ungen. Viser at de er sinte eller skuffet over dem. Fokuserer på at buksa var skitten i stedet for å bemerke at ungen lekte fint. Du ser at ungen er utrygg i samspillet (Grønn 4).

Det pekes på at det er viktig å se alle varianter av reaksjoner, ikke bare det alltid flinke og medgjørlige barnet eller det alltid aggressive og trassige barnet.

Kommunikasjonsproblemer mellom ansatte og foreldrene

Informantene trekker fram problemer med kommunikasjon som en bekymring. Ansatte og foreldrene kan ha ulike oppfatninger av hva som er et problem. Barnehagens ansatte etterstreber en tett og kontinuerlig dialog med foreldrene. Foreldrene som ikke tar seg tid til samtaler og møter, bekymrer informantene. Ansatte utpeker de typiske hjelpetrengende

foreldrene som har lite ressurser, som de foreldre som det er lettest å komme innpå og kunne hjelpe raskest.

Ting kan komme dryppende, etter hvert små ting og så større ting. Men foreldrene ser det ikke og føyer det unna. Men når vi ikke forstår hverandre, eller trenger inn på dem liksom, så stusser du, og da blir jo den magesfølelsen enda større på at her er det noe som ikke stemmer. Barnehagen og hjemmet har ulik oppfatning av problem ungen har. Bagatellisering av problemene (Grønn 1).

De ressurssterke foreldrene er det vanskeligere å kommunisere med, de søker sjelden hjelp og ønsker sjelden veiledning.

Ressurssterke familier som har god økonomi, nok mat og utstyr, men som ikke har nok tid til barnet sitt, er en ny utfordring i samfunnet (Grønn 2).

Fasaden er tilsynelatende fin, men barnet viser utrygg tilknytning. Foreldrene har sin karriere og ungene lange dager i barnehagen, de har masse fritidsaktiviteter, men lite tid sammen med barnet. Disse ungene er så urolige liksom eller alt rundt er mer viktig enn dem selv (Gul 1).

Det blir dermed en mer møysommelig prosess å avdekke problemer barnet og foreldrene selv kan ha.

Psykiske lidelser hos foreldrene

Alle informantene har jobbet med foreldre som har psykiske lidelser i ulik grad. Alle informantene har hatt mistanke om at de har samarbeidet med familier der det har vært psykisk sykdom uten å ha avdekket forholdene. Ansatte har en dårlig magesfølelse for foreldrene og har hatt mistanke om psykisk lidelser fordi de har observert signaler og atferd som for eks. aggressivitet, tilbaketrukkethet, tankegang i svart/hvitt, ustabilitet.

Det er disse svingningene som vi opplever og som vi da tenker at ungen blir utsatt for. Foreldre med aggressiv atferd som berører oss så mye, da må det være hardt for ungen å oppleve det samme som vi. Foreldre som er veldig opp og ned og av og på (Rød 1).

Når du snakker med dem ene dagen, er alt ok, og neste dag kan du blir trakassert og overhøvla (Rød 2).

Ansatte i barnehage Blå arbeider lenge med tilnærming til familien der de har mistanke om at f.eks. mor har psykiske lidelser. Tegn på at mor eller far sliter psykisk kommer ofte sakte og stykkevis, samtidig som ansatte ser at barnet kan ha atferdsvansker i en eller annen form. Når

det til slutt dannes et mønster, er det lettere å jobbe konkret med bekymringen og veilede foreldrene på hva de er bekymret for.

Så at mor og barn ikke helt klarte å kommunisere. Barnet var utilpass, hun formidlet enkelte ting både til styrer og til øvrig personal. Det følte ikke bra for barnet. Jeg tenkte jo at barnet nok ikke var godt nok ivaretatt i den situasjonen hun var i, men at det var viktig å få tilliten først så lenge det ikke var fare for liv, det er jo synd på mora også (Blå 1).

På det tidspunkt barnehagepersonalet avdekker eller foreldrene selv er åpen på at det er psykiske lidelser i familien, er det lettere å hjelpe barnet, hevder informantene. Flere av informantene opplever at de gjennom samtaler med foreldrene får signaler og tilbakemeldinger som de tolker som ønske om hjelp eller åpenhet om problemet. Ansatte i barnehagene Rød og Gul hevder at de må bli tøffere til å spørre rett ut om hva som er problemet, og at de da lettere kommer til en felles forståelse med foreldrene. Etter at problemet er avdekket, finner ansatte og foreldre sammen gode løsninger for barnet.

F.eks. mødre som er psykisk syk i form av depresjoner, tenker du jo på hvordan går det med ungen når de kommer hjem? Men der det er åpenhet om det, samarbeider vi godt. Foreldrene har kanskje ikke en omsorgsevne, men de har jo et omsorgsønsket bør vi ha i tankene. Da kan vi tilrettelegge for barnet gjennom avtaler med foreldrene (Rød 2).

Psykiske lidelser hos foreldre hindrer barnets utvikling, mener ansatte. De mener det er et samfunnsproblem fordi de møter mange foreldre og barn som ikke får hjelp. Ansatte har erfart at de kan hjelpe og forstå barnet bedre om de vet hvilke utfordringer foreldrene har, men at omsorgssituasjonen likevel ikke er god nok for barnet i mange av tilfellene. Ansatte i Rød og Gul sender ofte bekymringsmelding på grunnlag av et problem som er avdekket rundt barnet og som ansatte ikke kan håndtere lenger. De mener at kunnskapen om psykiatri er utenfor deres fagfelt, og at det er deres plikt å videresende sin bekymring, om foreldrene har problemer som igjen medfører at omsorgssituasjonen til barnet ikke er god nok.. Ansatte i Grønn og Blå velger å arbeide tett med foreldrene, og veilede uten å melde saken videre som en bekymringssak.

Rusproblemer

Informantene peker på rusproblematikk hos foreldre som et annet tema som vekker bekymring for barn. Ansatte i Rød og Gul har mange erfaringer med rusproblematikk, ansatte i Grønn har litt erfaring, mens ansatte i Blå har ikke erfaring. Både ansatte i Grønn og Blå har

vært bekymret for om de har hatt foreldre med denne problematikken uten å ha avdekket noe. Ansatte i Rød og Gul har avdekket problematikken ved å merke seg endringer i atferd, øyne med store pupiller, sløvhet, aggressivitet og uforutsigbarhet. Alkohol og narkotika kan enten være enkelt eller svært vanskelig å avdekke, spesielt nye stoffer kan være vanskelig.

Da begynner klokken å ringe, og om det er rusing så vil vi merke det. Rus er enklere enn psykiatri. Vi ser endring i atferd og lukter at det er noe galt (Rød 1).

Vi har jo tilfeller hvor det er et rusproblem, det kan være synlig og da er det mye enklere, det er jo definerbart. Der det ikke er synlig, der vet vi jo ikke, men du ser ungen og tenker at det er noe som ikke stemmer. Om du ikke vet at det er rus, så må vi jo ha hjelp. Vi har blitt lurt av drevne rusmisbrukere som arbeidet og fungerte normalt ut ifra det vi observerte (Gul 2).

Ansatte i Rød mener det er flere foreldre som er avhengig av å ruse seg enn de avdekker. Foreldre kan være veldig nøye på å holde fasaden ved å bruke mye tid og energi på å skjule problemene, dette kan ta lang tid å finne ut av.

Vold og seksuelle overgrep

Fysisk og psykisk vold og vitne til vold i nære relasjoner er en utfordring å avdekke, mener informantene. En far kan vise fram en hyggelig side og samarbeide godt med barnehagen og likevel slå både mor og barn i helgene i forbindelse med rus, mener ansatt i barnehage Gul. Barnehagene Grønn og Blå har liten erfaring med fysisk vold og ønsker ”bevis” for å kunne sende bekymringsmelding til barneverntjenesten. De tegn og symptomer som ansatte bekymrer seg for, kan være f.eks. atferdsendring hos barnet. Har derimot vold eksistert i familien før barnet ble født tror ikke informantene at de ser atferdsendringer på barnet. Ansatte i Gul og Rød har noen få erfaringer med vold, på bakgrunn av opplysningsplikten.

Vi ser jo de samme trekkene uansett om hvilken grad de er utsatt for omsorgssvikt. De kan jo ha flotte klær men være kjempefattig inni. Og de kan være fine hyggelige folk utad, men de kan være en idiot til ungene sine (Rød 3).

Om ungen blir banket i stykker så ser du det. Men er det vold og du ikke blir banket slik at det vises så er det vanskelig. Barna kan være vitne til vold og det er jo nesten verre sier de. Det er vanskelig å avsløre. Det er vanskelig og det er vanskelig å spørre om en far er rusmisbruker eller slår kona si, tenk om det ikke er sant (Gul 2).

Informantene forteller at ”oppdragervold” er en ny utfordring, foreldre med en annen kulturbakgrunn der det er akseptert å slå sine barn om de ikke lyster sine foreldre. Ansatte i barnehage Gul og Rød bruker mye tid på å forstå fremmedspråklige foreldres kultur, deres

ståsted og bakgrunn for valgene foreldrene tar på vegne av seg selv og sine barn. Ansatte i Gul og Rød må også forklare foreldre hva barnehagens praksis er og hva som er vanlig standard i Norge. Foreldre som er oppdrar barn med streng disiplin og som ikke er interessert i å samarbeide med ansatte, skaper utfordringer for barnehageansatte.

Han har jo ikke respekt for meg som kvinne og det merkes jo på gutten også. Det er ikke så rart at når pappa kjefter på meg, så tror gutten kanskje at det er greit at han spytter på meg når vi ikke er enig. Språkproblemer i foreldresamtaler skaper jo også samarbeidsproblemer, men vi skal ikke legge alle under samme kam (Gul 2).

Alle informantene forteller at de har få tilfeller der de har mistanke om et barn er utsatt for seksuelle overgrep. Ansatte i barnehage Blå har aldri jobbet med overgrepssaker. Ansatte i barnehage Rød, Gul og Grønn har jobbet med barn som har blitt utsatt for overgrep, men mener det er en utfordring å klare å avdekke overgrepssaker om ikke barnet selv sier ifra. Når det oppstår mistanke om seksuelle overgrep, tar ansatte kontakt med barneverntjenesten for å få en anonym drøfting av saken. Alle mine informanter konstantere at de har en handlingsplan for seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep er ikke artig å snakke om fordi det handler om små hjelpeløse barn som vi skal hjelpe. Vi vet jo ut ifra statistikk at vi skulle ha avdekket flere saker med seksuelle overgrep her i barnehagen også, men det er vanskelig altså (Rød 2).

Informantene beskriver to typer bekymringer for barn og foreldre, de såkalte ”gråsonebekymringene” der tegn og symptomer er lite synlig, men ansatte mistenker likevel at barn og foreldre har problemer. Og ”åpenbarbekymring” der barn eller foreldre eller deres atferd viser tydelig tegn på omsorgssvikt.

5 Barnehageansattes valg av tiltak når de er bekymret

Ved å gjennomføre systematisk kartlegging kan ansatte komme fram til en faglig begrunnelse for sin bekymring for et barn. Det er systematisk arbeid som skiller magesfølelsen fra faktabaserte opplysninger, som igjen kan danne grunnlag for videre rapportering, som videre kan ende i en bekymringsmelding til barneverntjenesten. ”Det bør ligge faglige overveielser til grunn for en beslutning om ikke å gjøre noe og eventuelt om å handle aktivt” (Drugli, 2008 s. 38). Rammeplanen for barnehagen (2006) ser på dokumentasjon som et middel for å få fram ulike oppfatninger og åpne for en kritisk og reflekterende praksis. ”Dokumentasjon knyttet til enkeltbarn kan nyttes i tilknytning til samarbeid med hjelpeinstanser utenfor barnehagen når dette skjer i samarbeid og forståelse med barns foreldre/foresatte” (Kunnskapsdepartementet, 2006b s. 49).

I dette kapitlet skal vi se på hvilke tiltak barnehageansatte i utvalget setter i verk etter at de har blitt bekymret for et barns omsorgssituasjon. Alle barnehagene setter i gang tiltak. Noen tiltak bidrar til å avdekke hva som ligger i bekymringen og noen tiltak bidrar til å avhjelpe barnets omsorgssituasjon.

5.1 Kartlegging og observasjon av barnet

Alle informantene i utvalget observerer usystematisk alle barn og deres foreldre i barnehagen. Barn og foreldre som utløser en dårlig magesfølelse blir grundigere observert enn andre barn og foreldre. Ansatte i barnehage Gul og Rød setter raskt i gang med systematisk deskriptive observasjoner og samler opplysninger i saken i form av loggbøker. Ansatte har erfart at alle opplysninger i saken må være nedskrevet slik at de kan brukes i videre arbeid med barnet de er bekymret for. Ansatte i Barnehage Gul og Rød har sendt mange bekymringsmeldinger til barneverntjenesten og vet hvor viktig dokumentasjon er for å kvalitetssikre det arbeidet de gjør med tanke på at det kan føre til en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Dette kvalitetssikres gjennom en handlingsplan. Dokumentasjonen blir brukt i foreldresamtaler og danner bakgrunn for rapporter som blir brukt til videre arbeid, og samlet dokumentasjon blir grunnlag for bekymringsmeldingen om det blir sendt til barneverntjenesten. Informanten mener det er viktig å kunne jobbe godt på forhånd ved å gjennomføre jevnlig møter med foreldrene og hele tiden være åpne om sin bekymring. Det skal ikke komme ny informasjon til foreldrene etter at bekymringen er sendt til barneverntjenesten, mener styrer i barnehage Rød. Ansatte i Rød og Gul mener at forarbeidet er helt avgjørende og helt essensielt for om ansatte er trygge på at det er grunnlag for bekymring for barnet.

Vi har jobbet opp en erfaring her som er nyttig for håndteringen av saken, vi vet hva de vil ha i rapporten fordi vi har fått tilbakemelding på at vi skriver gode rapporter. Det er trygghet i det (Gul 2).

Ansatte i barnehage Grønn og Blå samler opplysninger og observasjoner over lenger tid, de bruker loggbøker men arbeider ikke like systematisk. Styrerne refererer til en handlingsplan som tas i bruk etter at beslutningen om å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten er tatt. Innsamling av opplysninger og analysen av observasjonene tar lenger tid, spesielt i ”gråsonebekymring” der ansatte ikke helt vet hva de skal se etter og det er vanskelig å tolke.

Det er viktig med logg og notater, så det ikke blir syning, vi kan bli bedre der altså. Det kan jo ikke være bare en magefølelse. Det må være flere ting over tid som gjør at du bekymrer deg og vi må være samlet på hva vi står for (Grønn 4).

Ansatte i barnehage Grønn og Blå ønsker å heve kunnskapen sin på systematisk arbeid, ved å vite hvordan de skal observere slik at informasjonen blir nyttig i videre arbeid. Ansatte i Grønn og Blå har lite erfaring med rapporter som blir brukt i en bekymringsmelding til barneverntjenesten, og er usikre på hva barneverntjenesten ønsker og hva som kreves av dem.

5.2 Tilknytning og samspillstrening

Tilknytning og samspillstrening er viktige tiltak mener ansatte i barnehagene Rød og Gul. Ved å bruke primærkontaktsystem, et system der alle barna blir tilknyttet en ansatt som har ansvaret for et bestemt antall barn, mener ansatte at de klarer å gi barn mer trygghet og støtte i utviklingen. Ansatte ser at barn som har etablert en trygg tilknytning til sin primærkontakt, videre har gode muligheter til å utvikle seg i en gruppe. Forutsigbare og trygge voksne rundt barna, gir en ballast som gjør barna i stand til å mestre utfordringene som møter dem senere i livet. Gjennom barnet kan barnehageansatte jobbe nært og godt med foreldre som trenger hjelp og støtte til å mestre sine foreldrefunksjoner.

Vi ser at barn faller til ro her. F.eks. en jente, hun har lært seg å forholde seg til voksne på en mye bedre måte. For ser vi at en mor er meget innadvendt så kan vi gi den ungen det lille ekstra i den perioden, og det er jo de ansatte gode på altså. Primærkontakten lærer barnet om trygg tilknytning, at det går an å stole på noen, eller bli satt på plass på en kjærlig måte, alle barn trenger grenser (Rød 1).

Ansatte i barnehage Grønn og Blå setter inn tiltak rundt barnet slik at de f.eks. skjermer barnet mot store grupper, danner lekegrupper og gir barnet større voksentetthet i situasjoner der de har mulighet til det ut ifra personalressurs.

5.3 Kompensering

Å yte det lille ekstra for både barn og foreldre som strever i hverdagen ligger godt forankret i barnehagens kultur, mener ansatte. Ansatte i Blå og Grønn beskriver at de legger til rette for og overtar mye av foreldrefunksjonene rundt barnet. I mellomtiden bruker ansatte også mye tid på å trygge foreldre til å stole på barnehagens ansatte. Ansatte bruker tid og ressurs på omsorgsarbeid rettet både mot barn og foreldre.

Finner fram låneklær, før vaska vi klær osv. Det hender nå også det, men ikke så mye som før da. Vi henter og bringer, og lager avtaler. Det er jo flere ressursvake familier vi jobber med (Grønn 4).

Det er jo lettere å sette inn tiltak selv enn å sende bekymringsmelding. Vi bidrar faktisk til at familien får det bedre gjennom å opparbeide tillit. Føler meg som en hobbypsykolog innimellom men de har jo tiltro til at vi vil det beste for dem. Om det blir snakk om barneverntjenesten, ja da kommer piggene ut med en gang (Grønn 1)

I ”gråsonebekymringer” der ansatte er bekymret for barnets omsorgssituasjon, kan det se ut til at ansatte prioriteter forskjellig. Ansatte i Gul og Rød kompenserer mest etter beslutningen om å sende bekymringsmelding er tatt. Kompensering skjer ofte i samarbeid med barneverntjenesten. Ansatte veileder foreldrene og hjelper til med å bygge nettverk slik at barnet blir invitert i bursdag, de henter og bringer barn om foreldrene har et annet barn som er syk osv.

5.4 Foreldresamarbeid

Barnehageansatte i utvalget sier de etterstreber et godt og tett samarbeid med foreldrene. De legger vekt på dialogen og at den skal være til barnets beste. Foreldrene er barnehagens nærmeste samarbeidspartner, og informantene mener at samarbeidet må bære preg av trygghet og åpenhet som igjen kommer barnet til gode. Ved å bli godt kjent med foreldrene får ansatte kunnskap om barnet, familien og det nettverket familien har. Ansatte får også innblikk i familiens styrker og svakheter. Informantene legger ned mye tid til å bygge opp tette relasjoner til foreldrene, og målet er samarbeid for barnets beste. Et barn er avhengig av mor og far uansett hvilken omsorg det mottar. Ansatte antar at foreldre kan oppleve foreldresamarbeidet som en invasjon av privatlivet. De tror det kan oppleves veldig fornærmende om ansatte starter veiledning av foreldre med barn under tre år. Familien er mer privat når ungen er så liten og hjelpeløs, og om ansatte begynner å stille kritiske spørsmål, så rettes kritikken mot foreldrefunksjonene. Om ansatte har vansker med å etablere et godt

samarbeid med foreldrene fra starten av, så kan det bli vanskelig senere når barnet er eldre også, påpeker informantene.

Du må få foreldre til å forstå hvilke utfordringer du som fagperson føler at du står overfor. Vi har jobbet mye med det å tørre å undre seg, tørre å ta opp ting. Det gjør vi mye, både på godt og vondt, fordi noen synes vi pirker for mye. Men det er mest positivt, fordi vi får jo fram veldig mye med disse samtalene, og da hjelper vi jo ungen mye bedre når vi vet hva som ligger bak barnets atferd (Gul 3).

Det er vanskelig å få foreldre til å se problemet slik vi ser det, den er en utfordring - vi ser ikke likt på det. Du må bruke tid på foreldresamarbeidet og du må klargjøre for foreldrene hva du er bekymret for, og da har du litt tid da før du sender en melding. Det blir mange tøffe runder og vi vet jo at mange prøver så godt de kan (Grønn 2).

Ansatte i Rød og Gul bruker primærkontaktsystem (jf. kapittel 5.2) og mener å ha et bedre utgangspunkt til å danne tette relasjoner til foreldrene. Primærkontakten har bedre grunnlag for å komme direkte med foreldrene ved mange samtaler og systematisk observasjon. Primærkontakten har ansvaret for få familier sammenlignet med annen barnehage uten et slikt system der pedagogiske ledere har ansvar for 16–20 familier. Ansatte i barnehagen Grønn og Blå arbeider ikke med primærkontaktsystemet, men gjennomfører jevnlig foreldresamtaler

Foreldresamtaler

Barnehageansatte gjennomfører foreldresamtaler både systematisk og usystematisk, systematisk gjennom faste oppsatte foreldresamtaler, usystematisk i hente- og bringesituasjoner, og/eller ved at ansatte eller foreldre ringer hverandre om situasjoner som oppstår i hverdagen. I situasjoner der barn eller foreldre bekymrer de ansatte, blir det gjennomført flere samtaler. Ansatte i barnehage Rød og Gul jobber veldig direkte med foreldrene og tør å ta opp ting de ser og hører underveis. Foreldresamtaler har en egen ramme og struktur hos ansatte i barnehage Rød. Når foreldresamtalen starter, er det listet opp hvilke tema som skal snakkes om, og foreldrene kan velge hva de vil starte med.

Vi starter aldri et samarbeid med å si at vi er bekymret for ditt barn, vi jobber hele tiden med likeverd. Vi setter ord på det vi har sett og fortsetter med det som utgangspunkt. Noen ganger ligger det gode forklaringer bak ting vi har stusset på, noen ganger ikke. Men vi har hele tiden et prinsipp om likeverd (Rød 2).

Ansatte i barnehage Grønn og Blå synes det er utfordrende å ta opp sin bekymring med foreldrene. Ansatte frykter reaksjoner fra foreldrene og ønsker ”bevis” på sin bekymring for barnet eller foreldrene. En redsel for å ta feil kan hindre dem i å spørre direkte om ting de er bekymret for.

Vi prøver å snakke med foreldrene. Det kan bli mange samtaler og vi prøver å gå via barnet. Vi lirker og bruker flere innfallsvinkler. Det er stor forskjell på dem vi lykkes med og de som vi liksom aldri kommer innpå. Da er vi jo fortsatt bekymret for barnet, men du klarer ikke å finne ut hva det er. Dette er jo "gråsonesaker" og vi mangler bevis til å melde dem til barneverntjenesten heller (Blå 2).

I noen sammenhenger der ansatte kommer til en enighet med foreldrene om at omsorgssituasjonen for barnet ikke er god nok, klarer de likevel ikke å ta beslutning om å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, forteller ansatte i barnehage Blå. Ansatte mener at den tilliten som er opparbeidet vil ødelegges og barnets situasjon bli verre. Ansatte ønsker kunnskap om utfallet av bekymringsmeldingen for barnet.

5.5 Faktorer som påvirker ansattes valg av tiltak

Beslutningstaker

Ansatte i barnehagene Rød og Gul hevder at det er avgjørende å ha en som koordinerer arbeidet med barn eller foreldre som bekymrer. På den måten har en ansatt oversikt over saken fra den starter og fram til barnet slutter i barnehagen. Ansatte ønsker hjelp til å ta beslutninger, Styreren avgjør når det er nødvendig å sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Styrerne i barnehagene Rød og Gul påpeker at de har en distanse til foreldre og barn i motsetning til barnehageansatte som jobber direkte med barn og foreldre hver dag. Distansen er årsaken til at styrerne kan se situasjonen klarere og mer helhetlig, og styrene er veldig bevisst på å holde avstand for å kunne se perspektiv bedre. Ansatte som jobber direkte med barnet og foreldrene kan i flere situasjoner få problemer med ta beslutninger.

Det handler om å si at nok er nok, nå er det alvor, nå må vi gå videre. Her er de drillet på å se omsorgssvikt, men det er likevel ikke så lett å ta avgjørelsen på å sende en bekymringsmelding (Gul 3).

Styrer fungerer også som en mentor for de ansatte som hver dag arbeider med barn eller foreldre de bekymrer seg for og må veilede ansatte til å håndtere situasjonen. Styrerne i barnehage Grønn og Blå er også ansvarlig for å sende bekymringsmeldingen, men de viser ikke til en klar rollefordeling slik som ansatte i barnehage Rød og Gul.

Yrkesfaglig kompetanse

I barnehage Gul og Rød arbeider det barnevernspedagoger, og deres kompetanse blir fremhevet som en styrke i arbeidet med omsorgssvikt. Førskolelæreren har god kunnskap om

barn og deres utvikling, mens barnevernspedagogen har bred kunnskap på barn og foreldre i samspill, hevder ansatte i barnehage Gul.

Barnevernspedagogens kompetanse er veldig viktig, hun ser andre ting enn vi førskolelærere gjør. Da det kom inn en barnevernspedagog, så hostet hun opp fire saker på en to tre. Vi andre hadde kanskje hatt magefølelse på at det var noe som ikke var rett, men hun satte fingeren på hva det var som ikke stemte (Gul 2).

Styrere i barnehage Gul og Rød har tatt tileggsutdanning innenfor veiledning og spesialpedagogikk. Styrene i barnehagen Blå og Grønn har ingen tileggsutdanning, men er opptatt av emnet og ønsker å heve sin kompetanse både for å kunne avdekke omsorgssvikt og veilede foreldre og ansatte i prosessene de gjennomgår når de er bekymret for et barn.

Barnehagens beliggenhet

Ansatte i barnehage Grønn, som ligger i et tettsted, synes det er vanskelig å melde saker fordi det er så synlig og relasjonene er så tette. Ansatte i barnehage Blå, som ligger på et lite sted, peker på sårbarheten ved at alle kjenner alle og konsekvensene med å melde berører ikke bare fagpersonen men også privatpersonen. Det er en stor personlig utfordring for enkelte barnehageansatte å melde bekymrings sak til barneverntjenesten.

Veldig kinkig, du blir presset. Det kommer veldig akutt, det er små forhold, du møter dem på butikken, du kan jo bli pressa av naboer eller at mora mi kjenner de involverte, og det er jo lett å la seg forstyrre - du blir pressa altså. Det er jo ikke bestandig at du klarer å tenke barnets beste, du må jo ta kjappe avgjørelser som får store konsekvenser for mange (Grønn 3).

Barnevernstjenesten kan ha kun en ansatt på deltid på enkelte små steder. Det er få personer innen hver instans og de fleste kjenner til hverandre. Det hender ofte at barnehageansatte kjenner, gjennom sitt privatliv til familien eller nærmeste slekt av familien som de er bekymret for. Ansatte i barnehage Grønn og Blå peker på utfordringer og konsekvenser med å sende bekymringsmelding. Det er personlige belastninger både for melder og foreldre som kan føre til utfordring med å ta beslutninger. Tilbakemeldinger og dårlig mottakelse ved tidligere samarbeid med barneverntjenesten bidrar også til at ansatte i barnehagen Grønn og Blå blir usikker på egen kompetanse og måten de skal utføre arbeidet på.

Da jeg kontaktet barneverntjenesten, fikk jeg beskjed om at om jeg meldte saken, kom det til å få altfor store ringvirkninger og det kom til å slå tilbake på meg (Grønn 2).

Privatsfæren blir enda mer privat selv om det egentlig ikke er slik, for alle vet jo hva som foregår, men man tier eller bare ser på det. Det er vanskelig å bli tatt på alvor og få gjennomslag. Da er det sikkert ikke alvorlig nok, eller du ser at de har jo klart seg

på et vis de også - det er sikkert jeg som overreagerer og at det ikke er slike saker som skal meldes til barneverntjenesten. Tenker at det er jeg som vurderer feil og at jeg må ha solide bevis for å melde. Det har med faglighet og profesjonalitet å gjøre, det er ikke alle du stoler på rett og slett. Det er jo så personavhengig. Du holder igjen for det gjør noe med deg, når du blir møtt med en uproff holdning (Grønn 3).

På små steder kan det være få muligheter til samarbeid innad i barnehagesektoren. Ansatte har få å drøfte anonymt med og det er vanskelig å holde saken anonymt hvor alle kjenner alle.

Erfaring fra tidligere samarbeid

Ansatte velger blant annet å utrede barn de er bekymret for. Alle informantene påpeker at de ofte kartlegger barn for ulike diagnoser, spesielt der de ser at barn har atferdproblemer, og det ikke er opplagt at familien har synlig rus, vold og/eller overgrepssproblematikk. Ansatte i barnehage Blå og Grønn antyder at det er lettere å bli enig med foreldrene om et samarbeid med PPT og helsestasjonen, framfor å koble inn barneverntjenesten. De hevder at det er lettere å drøfte sin bekymring både anonymt og under et samarbeid med PPT, framfor barneverntjenesten.

Foretrekker PPT der jeg har gode erfaringer. For det blir jo en trussel for foreldrene om vi skal melde til barneverntjenesten pga. barneverntjenestens dårlige rykte. Når vi har et godt samarbeid så er det lett å ødelegge tilliten (Grønn 1).

Ansatte i barnehage Rød og Gul mener at det ikke er en løsning å melde til PPT i saker der det handler om omsorgssvikt. De velger likevel noen ganger å gjøre det og fokuserer på barnets problemer fordi de anser henvisning som eneste muligheten til å hjelpe barnet i øyeblikket. Det henvises til PPT i ”gråsonesbekymringer” i håp om at barnet kan få hjelp, framfor en henlagt sak hos barneverntjenesten som kan gjøre situasjonen for barnet verre. Informantene nevner sjelden andre instanser enn PPT.

I ”gråsonesakene” er det bekymringer for barnet som er tydelig, mens vi ikke helt har fått taket på hva det er med foreldrene. Men skal vi jo hjelpe tidlig og kanskje hindre at barnet utvikler store atferdsproblemer, så vi tar tak i sakens (Gul 1).

Personavhengig er det jo overalt. Det finnes saksbehandlere som hører på deg og ikke begynner å stille kritiske spørsmål, men det er de færreste. Det er mange ganger at jeg føler at barneverntjenesten tenker, at vi tenker, at omsorgsovertakelse er det eneste riktige, noe vi aldeles ikke tenker. Da blir jeg litt motløs, de underkjenner oss og tviler på oss. Når vi melder ja da er det alvor (Rød 2).

I samarbeid med barneverntjenesten mener alle informantene at barneverntjenesten baserer seg altfor mye på frivillighet hos foreldre. Ansatte i barnehagene Gul og Rød hevder at foreldrevernet er altfor stort, og at tiltakene som blir satt inn ikke er det beste for barnet.

Vi meldte om mishandling, og ungen hadde store merker over hele kroppen. Barneverntjenesten var også tydelig på at dette var fysisk mishandling. Begge ungene ble plassert i beredskapshjem men ble flyttet hjem etter kort tid. Ja hva gjør det med oss? Vi meldte og var tydelig på hva vi meldte, og det skjedde ingenting. Mor var ikke enig i at det var et problem, og mor ønsket ikke hjelp (Gul 3).

Æsj, her hjalp det ikke noe at vi meldte heller tvert imot. At de flytter er jo det verste da. Ungen kommer i klemma. Mye mer i klemma enn før vi meldte. Dette synes jeg er et slikt emosjonelt sprengstoff for meg å holde på med, for du vet ikke om det blir godt nok for ungen uansett hva du gjør. Det er vanskelig, kjempevanskelig (Rød 3).

Det er en utfordring for informantene å forsette å sende nye bekymringsmeldinger når barneverntjenesten henlegger saken på tross av at ansatte har ”bevis” på at barnet utsettes på omsorgssvikt. Projisering av utilstrekkelighet på samarbeidspartnere kan bli en overlevelsestrategi i slike situasjoner fordi det er ubehagelig å se at barnet fikk det verre etter at ansatte hadde oppfylt opplysningsplikten. Ansatte som har tidligere erfaringer mener at de har mot til å sende bekymringsmelding på tross av situasjoner som fikk negative utfall for barnet, men at de avventer ofte situasjonen for å se om de kan styrke sin bekymring.

6 Drøfting og konklusjon

I dette kapitlet oppsummeres svarene på de tre forskningsspørsmålene og problemstillingen drøftes i lys av teori. Det redegjøres for ulike forhold som henger sammen med og påvirker hvordan barnehageansattes forholder seg til barn de er bekymret for. Ansatte går gjennom en prosess fra en dårlig magefølelse oppstår første gang og fram til eventuelt ett eller flere tiltak blir iverksatt. Prosessen deles inn i fire faser og innholdet i fasene framstår som ulike mønstre i barnehageansattes arbeid med barn de er bekymret for. Kapitlet konkluderer med hva som framstår som de mest sentrale mønstrene i bekymringsarbeid og noen tanker om behovet for videre forskning innenfor dette temaet.

6.1 Magefølelse, bekymring og tiltak: sentrale funn

Hva legger barnehageansatte i begrepet dårlig magefølelse?

Opplevelsen av dårlig magefølelse er de første signalene barnehageansatte får på at de bør være ekstra oppmerksomme på et barn eller en familie. Ansatte beskriver magefølelse som en individuell fysisk reaksjon og en følelse av at "noe ikke stemmer" uten å vite hva det er. Noen barnehageansatte mestrer raskt å sette ord på magefølelsen sin ved å snakke med en kollega, og sammen avgjør de om magefølelsen er alvorlig nok til å arbeides videre med. Hvis ansatte har tidligere erfaringer som ligner på den aktuelle situasjonen kan ansatte lettere sette ord på disse udefinerbare følelsene. Noen barnehageansatte har større utfordringer med å sette ord på magefølelsen, noe som igjen fører til at det blir vanskeligere å dele den med kollegene sine. Den udefinerbare, individuelle følelsen må defineres og gjøres tilgjengelig for kollegers tolkning for å kunne brukes som utgangspunkt for videre systematisk arbeid.

Hvilke faktorer vekker bekymring?

Barnehageansatte peker på flere faktorer ved barnet selv, dets omsorgssituasjon og ved foreldrenes atferd som frambringer bekymring for barnets omsorgssituasjon. Sentrale faktorer er:

- barn som viser endring i atferd i form av utagerende eller innadvendt atferd
- barn som er forsinket i sin utvikling av språk, motorikk, lek og samarbeid
- barn som ikke får dekket sine primære behov
- barn som har synlige tegn på vold eller overgrep i form av blåmerker, svimerker, blod i trusa og lignende.

Barnehageansatte er også bekymret for kvaliteten på foreldres foreldrefunksjoner og måten de utfører dem. Faktorer som bekymrer er:

- foreldrenes samspill med barnet
- foreldrenes evne til å se barnet sitt
- foreldrenes evne til å samarbeide og bekymre seg sammen med ansatte om barnet
- foreldre med psykiske lidelser, rusproblemer eller foreldre som utøver enten psykisk eller fysisk vold.

Bekymring for barn og foreldre kan deles i ”gråsonebekymring” og ”åpenbarbekymring”. ”Åpenbarbekymring” er bekymring der det er tydelige tegn omsorgssvikt. Ansatte beskriver f.eks. barn som har merker etter slag, blod i trusa, svimerker på kroppen og foreldre som er ruset av alkohol eller narkotika. En bekymring blir tydeligere dess mer konkrete ”bevis” en ansatt har. I en ”gråsonebekymring” er det ikke tydelige tegn til omsorgssvikt. Barnehageansatte kan bli like bekymret for barn som ikke viser åpenbare tegn til omsorgssvikt, men som derimot viser tegn på avvik fra normalutvikling, vanskjøtsel og/eller atferdsendring. Barnehageansatte bekymrer seg også for barn der foreldre mangler innsikt i barnets behov og der ansatte og foreldre har samarbeidsproblemer.

Hvilke tiltak gjennomfører barnehageansatte nå de er bekymret for et barn?

Når en bekymring for et barn er vekket setter barnehageansatte inn tiltak. Tiltak er nødvendig for å samle observasjoner og opplysninger nok til å avdekke om bekymringen handler om omsorgssvikt, eller om det er andre forhold som kan forklare bekymringen. Barnehageansatte velger å sette i gang med tiltak (jf. kapittel 5) som

- kartlegging og observasjoner av barnet
- tilknytning og samspilltrening med barnet
- kompensierende tiltak rettet mot barn og foreldre
- samarbeid med andre instanser
- foreldresamarbeid med samtaler og veiledning.

Kvaliteten på tiltakene og hvilke tiltak som er virkningsfulle i hver enkelt situasjon avhenger av ulike forhold som påvirker barnehageansattes holdninger, tanker og handlingsmønstre.

6.2 Faktorer som påvirker barnehageansattes arbeid med barn de er bekymret for

Det er flere faktorer som påvirker barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer dem. Barnehagens plassering, erfaring med omsorgssvikt og antall sendte bekymringsmeldinger er noen faktorer. Samtidig kommer det fram av analysen andre faktorer som også ser ut til å ha en innvirkning på prosessen i arbeidet med en bekymring for et barn. Noen av faktorene

beskrives i dette kapitlet og refereres til når sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn drøftes.

Kunnskap og erfaring

Tidligere i oppgaven dokumenteres betydningen av at ansatte i barnehagen innehar ulike typer kunnskap: teoretisk kunnskap, taus kunnskap og praksiskunnskap, (Skau, 2002, jf. kapittel 2.5). Det er sentralt å vurdere barnehageansattes kunnskap i form av erfaringer og på hvilken måte ansatte har bearbeidet sine erfaringer som igjen har ført til ny praksiskunnskap. Teoretisk og taus kunnskap utgjør en ubevisst bakgrunnskunnskap som bidrar til praktisk handlingskunnskap (Thomassen 2006). Taus kunnskap kan være den ubevisste magesfølelsen som utløses fordi vi tidligere har opplevd noe som ligner, men som vi ikke lenger tenker på eller som er fortrent. Man må altså reflektere over sine handlinger og bruke erfaringer til å opparbeide ny hensiktsmessig kunnskap. Du kan også samle mange erfaringer uten å tilegne deg hensiktsmessig kunnskap. John Dewey uttrykker det slik:

Aktivitet alene skaper ingen erfaring. Den er adspredt, sentrifugal, oppløsende. Erfaring som forsøk innebærer forandring, men forandring er en meningsløs overgang med mindre den blir bevisst forbundet med den bølgen av konsekvenser som slår tilbake fra den (Dewey, 1916 s. 53).

Barnehageansatte kan bruke tidligere erfaringer som støtte for å forstå nye situasjoner. En bevisstgjort kunnskap kan bidra til at det blir lettere for ansatte å arbeide systematisk og målrettet. Mine funn viser at tidligere positive erfaringer med lignende situasjoner bidrar til å gjøre barnehageansatte mer trygge og sikre på sine beslutninger. Ansatte som har erfart at deres bekymring for et barn var ”riktig”, og at de valg ansatte besluttet å ta førte til at barnet fikk en bedre omsorgssituasjon, vil erfaringen bidra til å skape trygghet til å gjennomføre et slikt arbeid på nytt. Positive erfaringer bidrar til å styrke ansatte og gir dem trygghet i det følelsesmessige utfordrende arbeidet (jf. kapittel 2.3). Negative erfaringer vil virke motsatt og føre til mer usikkerhet. Forholdet mellom positive og negative erfaringer vil kunne påvirke ansattes samlede kunnskap og måten ansatte håndterer bekymringen på profesjonelt. Ansattes erfaringer får med andre ord konsekvenser. Mislykkes du første gang du arbeidet med et barns omsorgssituasjon og barnet får en forverret omsorgssituasjon vil det kreve mer pågangsmot enn om du har positive erfaringer fra tidligere. Det er også lettere å bearbeide en negativ hendelse om du tidligere har erfart at du lyktes tidligere i lignende situasjoner. Tidligere erfaringer med f.eks. trusler fra foreldre om å ta ut barnet fra barnehagene hindrer ansatte i enkelte situasjoner. Hele 59 % av førskolelærerne som deltok i Backe-Hansens (2009)

undersøkelse (n=452) uttrykker at de er redde for at foreldrene tar barnet ut av barnehagen hvis barneverntjenesten kobles inn.

Tidligere erfaringer med samarbeid med barneverntjenesten avhenger altså om samarbeidet ble opplevd som positivt eller negativt. Et samarbeid basert på gjensidig respekt for hverandres kunnskap, gir barnehageansatte trygghet. Når ansatte får tilbakemelding om at bekymringen var reell, påvirker det tryggheten til å sende bekymringsmelding flere ganger selv om saken eventuelt blir henlagt. Tilbakemelding styrker ansatte i troen på at de handler riktig ut fra sitt mandat, og dermed overlater arbeidet videre til barneverntjenesten, som jo har et annet mandat.

Teoretisk kunnskap som Thomassen (2006) benevner som grundige og fenomennære beskrivelser kan bidra til at den samlede kunnskapen økes. En handlingsplan for håndtering av bekymring bidrar til at arbeidet blir mer systematisk. Ved hjelp av handlingsplanen utarbeides en framdriftsplan for hver enkelt bekymring. Framdriftsplanen er basert på tidligere erfaringer og teoretisk forankring. Taus kunnskap er også viktig å bevisstgjøre, nettopp fordi barnehageansatte ubevisst kan benytte overlevelsesstrategier (jf. kapittel 2.3). Som barnehageansatt kan det føles smertefullt og vanskelig å skille mellom private og profesjonelle sider av seg selv. F.eks. om du selv har vokst opp med en streng far og du i ditt arbeid i barnehagen skal håndtere en bekymring for et barn som muligens har en far som er voldelig. Det krever bevisstgjøring og personlig utvikling for å håndtere arbeid med barn og foreldre på en profesjonell måte. Veiledning og egeninnsats kan styrke ansattes måte å håndtere bekymring på. Taus kunnskap kan også omdannes til eksplisitt kunnskap ved hjelp av positive erfaringer som ansatte opplever ved f.eks. å erfare at arbeidet som ble gjennomført med lille "Per", endret hans omsorgssituasjon til det bedre. En samlet kunnskap kan videreutvikles i form av etterutdanning, rollespillstrening, refleksjonsgrupper og veiledning. Styreeren vil være en sentral person som må sørge for utvikling av kunnskap som bidrar til økt trygghet til å arbeide med barn som bekymrer.

En tydelig styrer

En styrer som tar ansvar for koordinering styrker arbeidet med barn som bekymrer. Styreeren kan være avgjørende for om arbeidet med barn som bekymrer blir ivaretatt profesjonelt og at beslutninger tas på riktig tidspunkt. Styreeren er den endelige beslutningstaker som påtar seg ansvar, og dette skaper igjen trygghet og tydelige rolleavklaringer for resten av de ansatte.

Barnehageansatte som har lang erfaring med å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, trekker fram at styreren er den som samler opplysninger fra ansatte, barn og foreldre og setter dem sammen til en helhet. Styrer er igjen avhengig av andre ansattes grunnarbeid. Ansatte som arbeider direkte med barn og foreldre, vil være sentrale i arbeidet med å observere og kartlegge. Det krever mot og kunnskap for å definere dårlige magesfølelse, dele den med kolleger og observere både barn og foreldre. Ansatte må også ha evne til å analysere opplysningene for å finne forklaringer på hva de er som bekymret for.

En styrer som fungerer som mentor og veileder for ansatte som arbeider direkte med barn og foreldre hver dag, skaper ringvirkninger av trygghet som ansatte har behov for nå de arbeider direkte med barn som ikke har det bra. Backe-Hansens (2009) undersøkelse viser til at 63 % av de spurte førskolelærerne (n=491) hadde behov for veiledning på hvordan de skal gå fram i konkret bekymringsarbeid. En styrer som tar på seg ansvaret der det oppstår konflikt mellom ansatte og foreldre, bidrar til å styrke kvaliteten på arbeidet. Styrerens avstand gjør det lettere å ta barnets perspektiv og ta avgjørelser basert på lovverkets bestemmelser om å sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Det kan se ut til at en tydelig beslutningstaker som arbeider etter tilfeldighetsmodellen til Gotvassli (2006, jf. kapittel 2.7), best kan håndtere bekymringssituasjoner. Det er sjelden at alle problemer er identifisert. Barnehageansatte vet sjelden alle alternativ og konsekvenser før styreren må ta beslutninger. Ifølge gjeldende lovverk skal man heller ikke vite med sikkerhet, men en melder skal basere sin bekymringsmelding kun på mistanker om at barnet er utsatt for omsorgssvikt.

En styrer som ikke framtrer tydelig, vil bære preg av usikkerhet og mangel på forutsigbarhet. Usikkerheten kan utløses pga. få eller ingen målrettede planer, slik som handlingsplan og framdriftsplan (jf. kapittel 5.1). Styrerens usikkerhet kan forplante seg til andre ansatte, og overlevelsestrategier kan lett bli framtrepende. Ved å ha lite målrettede planer har ansatte problemer med å dokumentere sine observasjoner og analysere i etterkant. Styrere som har problemer med å ta beslutninger vil trolig arbeide ut ifra en rasjonell beslutningsmodell (Gotvassli 2006, jf. kapittel 2.7). Beslutningstakeren må ifølge denne modellen bruke sunn fornuft, kunnskaper og erfaringer for å identifisere problemet. Beslutningstakeren må finne ulike løsningsalternativ som til slutt blir den endelige og beste løsningen, noe som forutsetter at alternativ og konsekvenser er kjent. Dette kan ta tid og kan ende opp i beslutningsvegring slik Gotvassli (2006) påpeker. En handlingsplan kan bidra til å styrke arbeide. I Backe-Hansens (2009) undersøkelse svarer 64 % av førskolelærerne (n=557) at de har skriftlige

rutiner for å håndtere mistanker om overgrep, mishandling og omsorgssvikt. Men teoretisk kunnskap alene, er som skrevet tidligere, ikke tilstrekkelig. En styrer kan kvalitetssikre arbeidet med barn som bekymrer ved å være tydelig på hvilke mål som skal nås, bidra til å koordinere og systematisere alle opplysningene i bekymringen. Styrer må også fungere som en veileder som gir støtte når ansatte blir utfordret på sine personlige og profesjonelle egenskaper. Styrer må vise trygghet og kunne ta ulike beslutninger under hele bekymringsprosessen. Styrer må også bearbeide sine overlevelsesstrategier og hjelpe sine ansatte med det samme. En styrer som mestrer dette øker ansattes kunnskap til å se og tryggheten til å handle.

Små steder

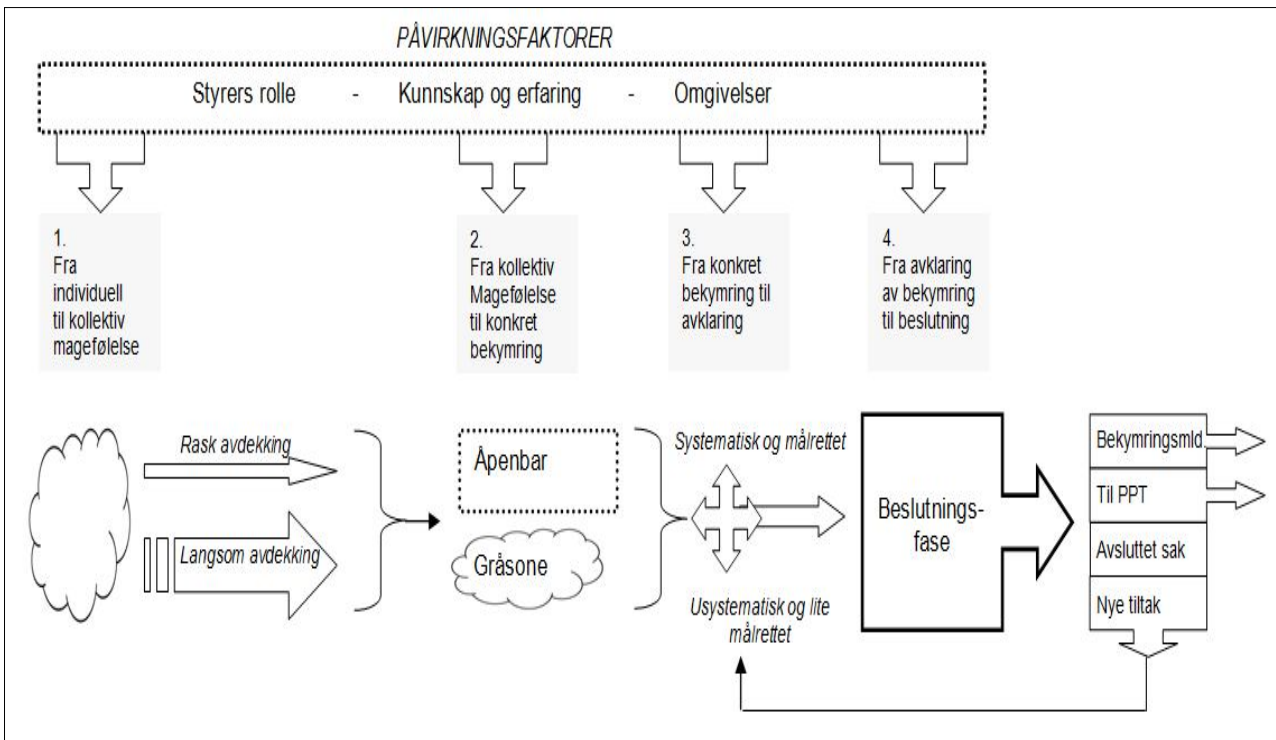
Å arbeide på små steder er en faktor som kan påvirke arbeidet med barn som bekymrer. Barnehageansatte som arbeider på små steder (innbyggere <5000 personer), og tettsteder (innbyggere mellom 5000-9000 personer) i min undersøkelse ser ut til å ha flere utfordringer enn barnehageansatte som arbeider i byen. Det er imidlertid ikke grunnlag for å konkludere med at alle barnehageansatte på små steder møter de samme problemene. Men jeg velger å ta det med som en faktor som påvirker hvordan barnehageansatte forholder seg til barn de er bekymret for.

Barnehageansatte som arbeider på små steder kan møte hindringer som taushetspliktutfordringer f.eks. med å bevare anonymitet, mangel på store nok fagmiljø og personlige belastninger. Det ser ut til at barnehageansatte på små steder har behov for solide bevis på omsorgssvikt for å våge å melde, både for sin egen del og hensyn til omdømme til barnets foreldre. Personalet kan bruke overlevelsesstrategier. Ansatte bekymrer seg for hvilke negative konsekvenser en bekymringsmelding til barneverntjenesten vil kunne få for f.eks. sin enslige nabos håpløse situasjon og dermed bli handlingslammet. Mindre tilfang av barn i forhold til større byer kan også gi få erfaringer med å arbeide med barn som bekymrer, noe som igjen gir få positive erfaringer til å øke kunnskapen. Få og eventuelt negative tidligere erfaringer kan føre til handlingslammelse som igjen kan medføre at færre omsorgssvikt- og overgrepssaker avdekkes.

6.3 Sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn de er bekymret for

Jeg vil nå drøfte problemstillingen gjennom analyse av svarene på forskningsspørsmålene. For å avdekke sentrale mønstre vil jeg beskrive prosessen fra det oppstår en dårlig

magefølelse hos en ansatt og fram til styrer eventuelt beslutter å sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten eller velger andre tiltak.

Figur 1. Fra magefølelse til beslutning

Figuren viser prosessen fra det oppstår en individuell magefølelse og fram til beslutningsfasen der styrer velger mellom ulike løsninger, slik dette kom fram i min undersøkelse. Prosessen er inndelt i fire faser. Figuren viser også sentrale mønstre som blir utdypet i konklusjonen på oppgaven.

Fase1: Fra individuell til kollektiv dårlig magefølelse

I første fase er det nødvendig for den aktuelle barnehageansatte å forstå hva det er som frembringer dårlig magefølelse for et barn og/eller foreldre. Den kroppslige reaksjonen ansatte opplever må beskrives og tydeliggjøres slik at barnehageansatte utarbeider en tydelig kollektiv magefølelse. Noen barnehageansatte har utviklet kunnskap slik at de raskt mestrer å avdekke hva som ligger bak en dårlig magefølelse. Andre ansatte har behov for lenger tid.

Rask avdekking av dårlig magefølelse skjer ved målrettet håndtering ved å sette ord på følelsen etter at den har oppstått. Ansatte beskriver først sine konkrete observasjoner, vurderer

innholdet og luker bort sine egne følelser basert på personlige holdninger. Magefølelsen blir konkretisert og ansatte har et utgangspunkt for å arbeide videre eller avslutte arbeidet. Claussen (2001) bekrefter at man så tidlig som mulig må skille mellom faktiske opplysninger, vurderinger og irrasjonelle følelser. En faktor som er avgjørende for rask avdekking, er at barnehageansatte bruker tidligere erfaringer som er bevisstgjort i form av ny kunnskap. Ved å koble samlet kunnskap til den dårlige magefølelsen klarer ansatte å sette ord på hva det er ved barnet foreldrene eller samspillet dem imellom som utløser magefølelsen.

Langsom avdekking av dårlig magefølelse skjer fordi barnehageansatte har problemer med å skille mellom de faktiske opplysningene, vurdere observasjonene og bearbeide sine overlevelsesstrategier. Ved langsom avdekking bruker ansatte lenger tid på å tolke sine kroppslige reaksjoner og har også problemer med å beskrive følelsen for kolleger. Barnehageansatte som bruker lang tid før de deler magefølelsen, har som regel få eller ingen tidligere erfaring som kan knyttes til deres individuelle magefølelse.

Fase 2: Fra kollektiv dårlig magefølelse til konkret bekymring

Etter at barnehageansatte er enige om at de har en kollektiv dårlig magefølelse starter de med å definere om dette er en reell bekymring og eventuelt hvilken type bekymring det er. Analysen viser at barnehageansatte forholder seg til to typer bekymringer ”gråsonebekymring” og ”åpenbarbekymring”.

Det ser ut til at ansattes tidligere erfaringer ikke har så stor betydning ved ”åpenbarbekymring” nettopp fordi bekymringen da er det så tydelig at de stoler på sin egen dømmekraft. Barnehageansatte har teoretisk kunnskap fra grunnutdanningen som bidrar til at de knytter åpenbare tegn og symptomer til omsorgssvikt. Når omsorgssvikten er åpenbar, ser det ut til at barnehageansatte bruker minimalt med tid i fase én, og går direkte til en konkret bekymring. ”Åpenbarbekymring” knyttes direkte til omsorgssvikt, og barnehageansatte er rimelig trygge på at barnets omsorgssituasjon ikke er god nok. Ansatte som ikke har like mange tidligere erfaringer med å håndtere ”åpenbarbekymring” vil ha behov for litt mer tid til å bearbeide opplysningene de har. Ansatte må forsikre seg om at det de har observert ikke kan være noe annet enn f.eks. blåflekker som er påført av en av omsorgspersonene, og ikke etter at barnet har falt i trappen.

Tegn og symptomer kan være diffuse, og kan skrive seg fra andre årsaker enn omsorgssvikt. En ”gråsonebekymring” tar lenger tid å definere fordi barnehageansatte trenger tid til å samle

flere opplysninger og vurdere om opplysningene danner mønstre som er stabile over tid. Enkelte ansatte setter i mellomtiden inn kompensierende tiltak (jf. kapittel 5). Ved å sette inn kompensierende tiltak slik som f.eks. å tilby seg å hente barnet og bringe det til barnehagen om mor har et sykt spedbarn hjemme, opplever ansatte at barnets omsorgssituasjon bedres og at samarbeidet mellom ansatte og foreldre blir mer tillitsfullt. Ved en "gråsonebekymring" er det større behov for en nøyaktig beskrivelse av hva det er som bekymrer ansatte for å ha muligheter til å arbeide konkret og systematisk videre. Jo flere positive tidligere erfaringer ansatte har og jo mer beslutningsdyktig styrer opptrer, jo raskere kan ansatte konkretisere bekymringen sin.

Fase 3: Fra bekymring til avklaring

I tredje fase har barnehageansatte en konkret bekymring i form av en "åpenbarbekymring" eller en "gråsonebekymring" som må avklares. Barnehageansatte setter inn tiltak som observasjoner, kartlegging og foreldresamtaler for å kunne få mer informasjon og opplysninger om barnet eller foreldrene de er bekymret for. Noen barnehageansatte arbeider mer systematisk og målrettet enn andre. I denne fasen setter også barnehageansatte inn kompensierende tiltak som skal bidra til at barnets situasjon skal bli bedre i barnehagen.

Systematisk og målrettet arbeid

Barnehageansatte som arbeider systematisk og målrettet bruker deskriptiv observasjon og loggbøker som fører til at arbeidet med å avdekke bekymringen går raskere. På bakgrunn av tidligere erfaring har ansatte kunnskap om hva de skal fokusere på. Når ansatte arbeider systematisk, beskriver de bekymringen for foreldrene på et tidlig tidspunkt. I foreldresamtaler tilegner de seg flere opplysninger som kan bekrefte om dette dreier seg om omsorgssvikt eller andre forhold rundt barnet. Foreldresamtalen fungerer som et hjelpemiddel for å ta opp ansattes bekymring for barnet på en tydelig og direkte måte. Barnehageansatte arbeider systematisk ut ifra en handlingsplan og framdriftsplan (jf. kapittel 5.1).

Usystematisk og lite målrettet arbeid

Barnehageansatte som arbeider usystematisk gjennomfører også observasjoner. Forskjellen er at observasjonene blir mindre systematiske og strukturen på arbeidet er tilfeldig og mindre gjennomtenkt. Ansatte bruker ikke handlingsplan og framdriftsplan. Ansatte bruker derfor lang tid på å samle nødvendig informasjon, noe de selv mener å ha behov for, å kunne ta opp bekymringen med foreldrene.

Det er ulike faktorer som avgjør om barnehageansatte arbeider systematisk og målrettet. Som nevnt tidligere må beslutningstakeren opptre som koordinator, opptre støttende og bidra med tid og rom for reflekterende samtaler. Når ansatte arbeider usystematisk og lite målrettet kombinert med liten eller tidligere negative erfaringer med bekymringsarbeid fører dette til at ansatte kommer senere i dialog med foreldrene. Ansatte vegrer seg også for å f.eks. sette ord på sin bekymring for barnet eller konfrontere foreldre med mistanken om at far ruser seg.

Fase 4: Fra avklaring til beslutning om veien videre

I fase fire tas det beslutninger om hvor alvorlig bekymringen er og hvordan den skal håndteres videre basert på lovgrunnlag og retningslinjer. Barnehageansatte velger mellom fire løsninger: avslutte sin bekymring, henvise til PPT, sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, eller fortsette med interne tiltak og kartlegging for å avdekke mer om grunnlaget for bekymringen.

Dersom barnehageansatte avdekker informasjon som tilsier at bekymringen for barnet overhodet ikke kan knyttes til omsorgssvikt, men at det var andre faktorer som førte til bekymring, avsluttes bekymringen. Erfarne ansatte avslutter sjelden sin bekymring i fase fire fordi de avdekker mye informasjon i fase tre. Ansatte med mindre erfaring kombinert med at de arbeider på små plasser kan velge å avslutte sin bekymring pga. tidligere negative erfaringer og personlige belastninger ved å fortsette.

Ansatte som fortsatt er bekymret for om barnet utsettes for omsorgssvikt, men er i tvil om saken er alvorlig nok til å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, beslutter å gå tilbake til fase tre. Ansatte setter da i gang både tiltak for å bedre barnets situasjon og tiltak som kan avdekke eventuell omsorgssvikt. Ansatte som tidligere i prosessen har brukt lang tid på avdekking i fase to og arbeider lite målrettet i fase tre, vil kunne ha problemer med å ta en beslutning og heller velge å gå tilbake til fase tre for å kartlegge mer.

Henvising til PPT er en annen løsning. PPT kontaktes for anonyme drøftinger og/eller barn henvises fordi atferden til barnet bekymrer. Barnehageansattes tidligere positive samarbeidserfaring med PPT er årsaken til at ansatte i utvalget velger å henvise mange barn de er bekymret for. Et tidligere samarbeid med PPT som bidro til at barnet fikk hjelp, er med på å styrke en slik beslutning. Barnehageansatte hadde erfart at det var lettere å få foreldrenes godkjenning til å henvise til PPT framfor barneverntjenesten. Backe-Hansens (2009) undersøkelse bekrefter dette. 69 % av førskolelærere som deltok i hennes undersøkelse

(n=479), mener at det er enklere å samarbeide med andre instanser som f.eks. PPT enn barneverntjenesten. Ansatte som har sendt mange bekymringsmeldinger tidligere, kontakter sjelden PPT. De velger likevel å gjøre det av og til med ”gråsonbekymring”, fordi tidligere erfaringer har vist dem at barnverntjenesten vil henlegge en eventuell bekymringsmelding, noe også Backe-Hansens (2009) undersøkelse understøtter: 38 % av de spurte førskolelærerne (n=456) påvirkes av tidligere, negative erfaringer med samarbeid med barneverntjenesten.

Bekymringsmelding til barneverntjenesten er ofte resultatet etter at ansatte har arbeidet seg gjennom prosessen. I følge Backe-Hansens (2009) undersøkelse svarer 22 % av førskolelærerne (n=551) at de har sendt bekymringsmelding i inneværende barnehageår, og 20 % har sendt bekymringsmelding i løpet av de to siste år. Ved ”åpenbarbekymring” der opplysningsplikten gjelder, arbeider ansatte med lang erfaring i å sende bekymringsmelding raskt og effektivt gjennom alle fasene. Ansatte med mindre erfaring trenger lenger tid, men bekymringen ender med en bekymringsmelding til barneverntjenesten i fase fire. En tydelig styrer som har fokus på barnets beste framfor fokus på ansatte og foreldre, mestrer lettere å gå rett på sak. Belastningene det fører med seg å arbeide med omsorgssvikt kan være stor, men fokus på barnets beste gjør det lettere å ikke ta i bruk overlevelsestrategier.

Ved ”gråsonbekymring” kan ansatte arbeide lenge i hver fase og prosessen fra dårlig magefølelse til beslutning kan bli lang. Tidligere erfaringer har gitt barnehageansatte kunnskap som enkelte ganger hindrer dem i å sende bekymringsmelding til tross for at konklusjonen er at barneverntjenesten er den rette instans for det barnet eller den familien de bekymrer seg for. Noen barn fikk en dårligere omsorgssituasjon etter at ansatte sendte bekymringsmelding til barneverntjenesten. Det er ifølge min undersøkelse mange og sammensatte årsaker til barnehageansattes valg, men det kan se ut til at usikkerheten på hva utfallet for barnet blir, er den enkeltfaktoren som har størst betydning. 62 % av førskolelærerne (n=433) mener at det er lettere å sende en bekymringsmelding om styreren fikk mer informasjon om hva konsekvensene av en melding blir (Backe-Hansen, 2009). Styrerens beslutningsprosess blir utfordrende fordi styreren har ikke alle saksopplysninger, og kan heller ikke vite alle konsekvensene. For å kunne ta en beslutning i ”gråsonbekymring” må styreren utfordre seg selv til å arbeide etter arbeidsmodellen: Begrenset rasjonalitet (Gotvassli, 2006), dvs. at styrer må stole på sine egne og ansattes observasjoner. Styreren må også forholde seg til gjeldende lovverk. Beslutningsprosesser styrkes også om styreren har god kunnskap om dette saksfeltet.

6.4 Konklusjon

Å arbeide med en bekymring for et barn er en komplisert prosess. Analysen av data fra min undersøkelse viser fire hovedmønstre som ansatte arbeider etter. Mønstrene blir påvirket av ulike faktorer som innvirker på ansattes valg under hele prosessen fra det oppstår en bekymring for et barn og fram til styreeren tar en eventuell beslutning om å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten. Det er to mønstre ved ”åpenbarbekymring” og to mønstre ved ”gråsonebekymring”.

Mønstre ved åpenbare bekymringer

Tydlig og rett på sak

Dette er et mønster som er preget av at ansatte beveger seg hurtig fra en individuell følelse til en tydelig felles dårlig magefølelse for et barn eller foreldre. Ansatte avdekker en ”åpenbarbekymring”, i en barnehage som har en tydelig styrer. Det arbeides systematisk med å fatte beslutninger og ansatte har positive erfaringer med tidligere bekymringsmeldinger til barneverntjenesten.

Tydlig men avventende

Dette mønsteret er preget av at ansatte beveger seg hurtig fra individuell magefølelse til å avdekke en ”åpenbarbekymring”. Deretter preges prosessen av at styrer arbeider lite målrettet og usystematisk. Styrer blir påvirket tidligere negative erfaringer og blir usikker på de tegn og signaler de ansatte har observert i beslutningsfasen. Styrer utsetter beslutningen og følger slikt sett ikke gjeldende lovverk. Mulige tiltak som kan settes i verk for å bedre kvaliteten i dette mønstret kan være at styrer styrker sin kunnskap slik at prosessen kan bli mer målrettet og systematisk. En tett oppfølging fra barneverntjenesten med anonyme drøftinger som gir faglig støtte, vil kunne styrke tryggheten i beslutningsprosessen.

Mønstre ved gråsonebekymringer

Tydlig men usikker

Dette mønsteret er preget av at barnehageansatte går raskt fra individuell til en tydelig felles magefølelse for et barn eller foreldre og raskt avdekker en ”gråsonebekymring”. Det arbeides målrettet og systematisk med å fatte beslutninger på bakgrunn av tidligere positive erfaringer. Det tar likevel lang tid å fatte hvilken beslutning som skal tas i fase fire, f.eks. hvorvidt

opplysningsplikten er gjeldende. Styrer får utfordringer med å ta beslutning pga. lignende bekymringer hvor styrer besluttet å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten som fikk negative konsekvenser for barnet. Styreren kan ha spørsmål som ikke kan besvares: Hva blir barnets beste ut ifra de beslutninger som tas? I dette mønsteret kan styreren få hjelp til å ta sin beslutning dersom barneverntjenesten samarbeider tettere slik at styrer vet mer om mulige konsekvenser. I tillegg kan beslutningsprosesser i nye bekymringer, styrkes hvis barneverntjenesten gir en tilbakemelding til styrer etter barnevernloven § 6-7a, underveis i sin utredning.

Usikker og avventende

Dette er et mønster preget av ansattes usikkerhet i forhold til sin individuelle dårlige magefølelse for et barn eller foreldre og der det brukes lang tid før følelsen deles med kolleger. Det tar dermed lang tid før en "gråsonebekymring" avdekkes. Styrer arbeider lite målrettet og usystematisk, har problemer med å fatte beslutninger. Styrer og ansatte har få og/eller negative erfaringer fra tidligere bekymringsmeldinger til barneverntjenesten. Flere tiltak kan være aktuelle for å gi støtte til ansatte som er usikre og avventende i prosessen fra dårlig magefølelse til en eventuell melding til barnevernstjenesten. Styrers innsikt i saksfeltet er en faktor av stor betydning. Etter- og/eller videreutdanning vil kunne gi styrer et bedre kunnskapsgrunnlag, og kunne bidra til å styrke styrers veiledningskompetanse. Videre vil veiledning fra barneverntjenesten bidra til å øke ansattes kunnskap med hvilke bekymringer som er "riktig" å melde. Samarbeid med barneverntjenesten vil også kunne bidra til å bearbeide overlevelsesstrategier som barnehageansatte tar i bruk når de er usikker på utfallet fro barnet og/eller om bekymringen dreier seg om omsorgssvikt.

6.4 utfordringer i det videre arbeidet

Hva er barnets beste? Er en bekymringsmelding til barneverntjenesten alltid en riktig løsning? Norge har et lovverk som har til hensikt å beskytte barn mot vold og overgrep. Barnehageansatte som velger å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, gjør det i den hensikt å beskytte barn. Flere opplever imidlertid at hensikten med å skape en bedre omsorgssituasjon for barnet ikke blir oppnådd og at barnet i flere tilfeller får det verre. Slike erfaringer kan bidra til å skape utfordringer for styreren som skal ta beslutninger som kan få store konsekvenser for barn og foreldre. Spesielt i "gråsonebekymring" kan det være vanskelig å vite hva som er årsaken til bekymringen. Tegn og symptomer kan som nevnt tidligere også ha bakgrunn i andre ting. Styreren må ta beslutningen basert på skjønn bla.

grunnet i tidligere erfaringer. Barnehageansatte kan rett og slett bli bekymret for bekymringen. Bekymringen oppstår fordi ansatte kjenner igjen den atferden barnet har tilegnet seg og er rimelig sikre på at barnet utsettes for omsorgssvikt, men har tidligere erfart at barneverntjenesten kanskje ikke avdekker omsorgssvikten og saken blir henlagt. Bekymringen for at dette barnet ikke skal få hjelp kan føre til beslutningsvegring og underrapportering. Lovverket stadfester prinsippet om barnets beste, men det er barnehageansattes handlingsmønstre som i denne sammenhengen skal realisere lovens intensjon. Deretter er det barneverntjenesten som tar over ansvaret.

Barnehageansatte som arbeider i mønstre som *tydelig og rett på sak* oppfyller opplysningsplikten, og prosessen går raskt fordi det er en "åpenbarbekymring". De andre tre mønstrene kommer til syne når ansattes opplever at det er vanskelig å vite når opplysningsplikten inntreffer. Med et mønster som er *tydelig men avventende* er ansatte rimelig sikre på at barnet er utsatt for omsorgssvikt men avventer bekymringsmelding fordi de er usikre på om barneverntjenesten håndterer saken til barnets beste. Barnehageansatte har tydelig et større behov for et tettere samarbeid med ansatte i barneverntjenesten etter at de har avdekket en bekymring. Ansatte ønsker seg et samarbeid med barneverntjenesten basert på grunnleggende trygghet og gjensidig respekt for hverandres kunnskap.

Både ansatte i barnehagen og barneverntjenesten har solid kunnskap om barn og foreldre og skulle ha muligheter til sammen å hjelpe barn og foreldre som bekymrer. Det skjer da også i mange sammenhenger. Likefullt kan det se ut til at samarbeidet mellom barnehagen og barneverntjenesten ikke er optimalt slik det er i dag. Utredning fra "Midtlyngutvalget" hevder at et tverretattlig samarbeid er avhengig av å ha avklarte mål og oppgaver for de ulike instansenes ansvarsområder når det er snakk om et felles ansvar for samme barn (NOU 2009:18). Veilederen "Til barnets beste" skal bidra til å styrke samarbeidet mellom barnehage og barneverntjenesten. Den kan bidra til avklaringer som f.eks. når opplysningsplikten gjelder, og at den ikke faller bort selv om ansatte selv forsøker å avhjelpe eller bedre en situasjon selv for et barn, eller ved å henvise til PPT. Like fullt er det vanskelig for noen ansatte å sende bekymringsmelding fordi de av tidligere erfaring har opplevd at barnets situasjon ikke endret seg til det bedre, men ble verre. Endring i Lov om barneverntjenester (1 juli, 2009) om tilbakemelding til melder (§ 6-7a), skal bidra til å øke tillit og fremme et godt samarbeid mellom barneverntjenesten og blant annet barnehagen. Bedre kjennskap til

hverandres mandat, kunnskapsgrunnlag og oppgaver vil trolig bidra til å skape trygghet for om bekymringen er ”riktig” å sende til barneverntjenesten.

St.meld. nr. 41 (2008-2009) ”Kvalitet i barnehagen” påpeker at det er få personer i Norge som har doktorgrad med barnehageforskning som tema, og svært få har professorkompetanse på området. NOU 2009:18, ”Rett til læring” refererer også til forskning fra NOVA som hevder at det er et behov for sterkere satsing på forskning innenfor barnehagefeltet, spesielt forskning på barn med særskilte behov og funksjonsnedsettelse. Denne oppgavens tema er barn som er utsatt for omsorgssvikt, og det er et stort behov for mer kunnskap på feltet. St.meld. nr 41 (2008-2009) presiserer at det er viktig å styrke førskolelærerutdanningen innenfor tema om vold og omsorgssvikt. Jeg har vist til at styrerens rolle og kompetanse er viktig, her med vekt på veilednings- og beslutningskompetanse. Økt kunnskap kan også bidra til at barnehageansatte kan arbeide mer systematisk for å avdekke og forholde seg til omsorgssvikt.

Litteraturliste

Andersen, J., Gundelach, S., & Rasmussen, K. (2009). *Trygge og utrygge barn i barnehagen*.

Oslo: Pedagogisk Forum

Backe-Hansen, E. (2009). *Å sende en bekymringsmelding eller la det være? En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern*. Notat 6/2009. Oslo: NOVA

Barne- og familiedepartementet (2003). *FN's konvensjon om barnets rettigheter*. Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991.

Lastet ned 06.12.2009

<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931fnsbarnkonvensjon.pdf>

Barne- og likestillingsdepartementet (1992). Lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Lastet ned 06.12.2009 <http://www.lovdatabasen.no/all/nl-19920717-100.html>

Barne- og likestillingsdepartementet, og Kunnskapsdepartementet (2009). Veileder, *Til barnets beste - samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten*.

Befring, E.(2002). *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Bufetat (2009). *Bekymringsmelding til barneverntjenesten*. Lastet ned 01.09.09 fra

<http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=196>

Claussen, C. J. (2006). *Det er noe med den ungen. Fra bekymring til handling*. Oslo: SEBU Forlag.

Dalen, M.(2004). *Intervju som forskningsmetode*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dewey, J (1916). *Erfaring og tenkning*. I *Democracy and Education*. Oversatt av B.

Christensen i Dale, E.L. (red. 1996). *Skolens undervisning og barnets utvikling*.

Klassiske tekster. Oslo: ad Notam Gyldendal.

Drugli, M. B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. Oslo: Cappelen Damm AS.

- Gotvassli, K. (2006). *Barnehager organisasjon og ledelse* (4 utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. & Molander, A. (2008). *Profesjon og skjønn*. I Molander, A. & L. I. Terum (Red.) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gunnarson, R. (2002). *Fenomenologi*. Göteborgs Universitet. Laste ned 13.6.2009 <http://infovoice.se/fou/bok/kvalmet/10000009.htm>
- Hansen, M. B og Jakobsen, H.(2008). *Spe og små barn i risiko – en kunnskapsstatus*. Regionsenteret for barn og unges psykiske helse. Helseregionen ØST og SØR.
- Killèn, K.(2009). *Sveket 1*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2006a). Lov av 17.juni nr 64 om barnehager (barnehageloven) med endringer, sist ved lov av 16. juni 2006 nr. 20 (i kraft 1 juli 2006) :samt forskrifter. Oslo: Cappelen akademisk.
- Kunnskapsdepartementet (2006b). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Akademika.
- Kunnskapsdepartementet (2009). *Rett til læring* (NOU 2009:18). Lastet ned 06.12.2009 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2009/nou-2009-18.html?id=570566>
- Kunnskapsdepartement (2006 – 2007). *St.meld.nr.16... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Oslo: Akademika AS,
- Kunnskapsdepartement (2008 - 2009). *St.meld.nr.41. Kvalitet i barnehagen*. Oslo: Akademika AS.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: ad Notam Gyldendal.
- Kvale, S., & Brinkmann S.(2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2 utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Langemar, P. (2005). *Att låta en värld öppna sig. Introduktion til kvalitativ metod i psykologi*. Universitetet i Stocholm. Lastet ned 13. 06. 09 fra <http://www.psychology.su.se/units/gu/info/kvalmetkompht05.pdf>
- Moen, K. H. (2000). *Styring og samarbeid i barnehagesektoren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nystróm, M. (2002). *Hermeneutikk*. Göteborgs universitet. Lastet ned 30.10.2009. (<http://www.infovoice.se/fou/bok/kvalmet/10000012.htm>)
- Polanyi, M. (2000). *Den tause dimensjon. En introduksjon til taus kunnskap (The Tacit Dimension, 1966)*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2 utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rye, H. (2005). *Tidlig hjelp til bedre samspill* (2 utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Røkenes, O. H., & Hanssen P-H. (2002). *Bære eller bryte*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Silverman, D. (2000). *Doing Qualitative Research, a practical Handbook*. London Thousand Oaks, New Dehli: Sage Publications.
- Skau, G. M. (2002). *Gode fagfolk vokser... personlig kompetanse som utfordring*. Oslo: Cappelens Forlag as.
- Thagaard, T.(2009). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørge AS.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.

Vedeler, L. (2000). *Observasjonsforskning i pedagogiske fag. En innføring i bruk av metoder.*
Oslo: Gyldendal Akademiske.

Wormnæs, O.(1987). *Vitenskapsfilosofi* (2 utgave). Oslo: Gyldendal Forlag.

Vedleggsliste

Vedlegg I Gjeldende lovverk og retningslinjer	i
Vedlegg II Intervjuguide	vi
Vedlegg III Informasjonsbrev	v
Vedlegg VI Samtykkeskjema	vii
Vedlegg V Utdrag fra analyse	viii
Vedlegg VI Brev fra NSD	ix

Gjeldende lovverk og retningslinjer

Her presenteres lovverk og retningslinjer for arbeid med barn som bekymrer. Barnehagene i Norge reguleres gjennom Lov om barnehager (2006). ”Barnehagen skal bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver, og på den måten skape et godt grunnlag for barnas utvikling, livslange læring og aktive deltakelse i et demokratisk samfunn” (Barnehageloven § 2). Under punkt 1.6 ”Samarbeid med barnas hjem” beskriver rammeplanen hva Barnehagelovens § 1 innebærer for ansatte i barnehagen: ”Foreldre kan ha behov for hjelp og veiledning i oppdrager spørsmål. Det kan i enkelte tilfeller være riktig å søke ekstern hjelp og veiledning i arbeidet med barn og familier i vanskelige situasjoner” (Kunnskapsdepartementet, 2006a s. 15).

Opplysningsplikt

Opplysningsplikten til barneverntjenesten er sentral i Lov om barnehager, 2005 § 22. Plikten omfatter både opplysninger av eget tiltak, slik som en bekymringsmelding og/eller etter pålegg fra barneverntjenesten om de etterspør informasjon i en sak. Opplysningsplikten er begrenset til å gjelde de mest alvorlige tilfeller; tilfeller der det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet hjemme eller at det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt.

Det ligger en alvorlig anklage i det å melde til barneverntjenesten om at et barn kan være utsatt for vold i familien. Enda mer alvorlig er det imidlertid om et barn fortsetter å bli utsatt for vold direkte eller indirekte, ved å være vitne til vold som påfører barn store skader (Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien (BLD, s 19, 2005).

Lov om barneverntjenester § 4, omhandler omsorgssvikt og påpeker de ulike former som barnehageansatte må være oppmerksom på. Lov om barneverntjenester 1992 § 4-10 gjelder der barnet lider av livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, og foreldrene ikke sørger for at barnet kommer til undersøkelse eller behandling. § 4-11 og § 4-12 gjelder der foreldrene ikke sørger for at funksjonshemmende eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket særlige behov eller rett til opplæring. § 4-12a gjelder dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen barnet får eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet barnet trenger etter sin alder og utvikling. § 4-12c gjelder om barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, som seksuelle overgrep eller andre former for vold i hjemmet. § 4-12d gjelder dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta

tilstrekkelig ansvar for barnet. I en del tilfeller vil det være klart at barnehagen har plikt til å melde, i andre tilfeller markerer veilederen ”Til barnets beste” (2009) at barnehagen må ta noen vanskelige valg. Når opplysningsplikten foreligger, skal opplysningene uten hinder av taushetsplikten umiddelbart formidles videre til barneverntjenesten.

Veilederen ”Til barnets beste” (2009) markerer at opplysningsplikten er et *selvstendig* og *individuell* ansvar som gjelder alle barnehageansatte. ”Det er likevel normalt styreren i barnehagen som gir opplysningene til barneverntjenesten, se barnehageloven § 22 annet ledd siste punktum” (BLD, 2009 s. 19). Styreren i en barnehage kan i midlertidig ikke overprøve den enkelte ansattes faglige vurdering av om bekymringen for barnet er så alvorlig at opplysningsplikten er oppfylt. Det enkelte ansatte må gjøre en selvstendig vurdering. Dersom styreren unnlater å melde fra til barneverntjenesten, har andre ansatte et selvstendig ansvar for å formidle sin bekymring til barneverntjenesten.

Plikt til å melde fra til barneverntjenesten faller ikke bort selv om ansatte i barnehagen arbeider med å avhjelpe eller bedre barnets situasjon selv eller ved å kontakte andre instanser som f.eks. Pedagogisk psykologisk tjeneste (heretter kalt PPT). Barnehagen kan altså ikke velge mellom å melde fra til barneverntjenesten eller å la det være. Situasjonen på det tidspunktet meldingen sendes til barneverntjenesten er avgjørende for om det skal sendes en bekymringsmelding. Om barnehagen vurderer at det er grunn til å tro at barnet er utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, har ansatte ved å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten oppfylt sin plikt (BLD, 2009).

Barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til barnehagen

Fram til 2009 har det ikke vært lovpålagt at barneverntjenesten skal sende tilbakemelding til melder av en bekymringssak. Det er nylig kommet en endring i Barnevernloven som gir saksbehandler rett til å gi en tilbakemelding til melder av bekymringssak. Tilbakemelding til melder lyder slik (Endringslov til barnevernloven, 2009):

I tillegg til samtykke og anonymisering, kan barneverntjenesten likevel alltid også gi opplysninger til barnehagen og andre tjenester når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver overfor det enkelte barnet, samt for å oppnå det formålet de er gitt eller innhentet for (Barnevernloven § 6-7 tredje ledd og forvaltningsloven § 13 b nr. 2).

Taushetsplikt

Taushetsplikt i forhold til opplysninger om en persons personlige forhold er begrunnet i hensyn til den enkeltes personlige integritet og personvern og hensynet til tillitsforholdet

mellom den enkelte og de ulike instansene og tjenestene. På den annen side kan begrensningene i taushetsplikten være nødvendig for at de ulike instansene skal få tilgang til opplysninger som er nødvendig for at tjenestene skal kunne utføre sine oppgaver og samarbeide for å sikre effektive tjenester og et mest mulig helhetlig tilbud, f.eks. der barn er eller kan være utsatt for vold i familien. Bestemmelsene skal hindre unødvendig spredning av personopplysninger, samtidig som de skal sikre at tjenestene gir best mulig oppfølging av den som trenger bistand fra instanser og tjenester.

De ansatte i barnehagen skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten – barnevernloven § 23. Barnehagen har behov for å ivareta sitt tillitsforhold til barnet og dets omsorgspersoner. Barnehagen må derfor innenfor de rammer om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett finne fram til den framgangsmåten som er det beste for barnet (BLD, 2005, s.13).

Barnehagens ansatte skal forholde seg til opplysningsplikten til barneverntjenesten samtidig som de skal ivareta det tillitsforholdet de har til barn og foreldre. Taushetsplikten skal gi trygghet og bidra til at foreldrene kan forholde seg til barnehagen uten å være redde for at sensitiv informasjon blir spredt ut til andre mennesker. Men taushetsplikten skal ikke være et hinder for å melde en bekymringsmelding om det er grunn til å tro at et barn lider under omsorgssvikt

Intervjuguide

Introduksjon til gruppeintervju

- Takke for at jeg fikk lov å komme og bruke av deres tid.
- Informasjon om meg selv.
- Informasjon om masteroppgavens formål og underskrive på samtykkeskjema.
- Informasjon om gruppeintervjuets rammer
- Praktiske opplysninger (tid, pauser, intervjuene blir tatt opp på lydbånd, tilbud om å lese gjennom transkripsjonene)

Bakgrunnsinformasjon om hver enkelt

- Fortell om din utdanning og yrkeserfaring.
- Fortell kort om jobben du gjør (oppgaver og ansvar).

TEMA

Bekymringen/ magesfølelsen

Hva er en magesfølelse og hvordan oppstår den?

Beskriv bekymring dere har opplevd for barn og deres omsorgssituasjon?

- Når du tenker på barn som gjør deg bekymret, hva er det første som slår deg da?
- Hvilke følelser oppstår hos deg når du er bekymret for et barn? - Kan du si litt mer om de følelsene?
- Kan du beskrive atferd hos disse barna som bekymrer?
- Hvordan opplever du samspillet mellom barnet og foreldrene?
- Hvordan opplever du barnets forhold til foreldrene? Hvordan opplever du foreldrene?

Samarbeid

Foreldresamarbeid kan ofte være vanskelig i situasjoner der man er bekymret for barnets omsorgssituasjon. – beskriv utfordringene ved dette?

- Kan dere si noe om forskjellen på bekymring som kan deles med foreldrene, og bekymring hvor loven kan hindre dette samarbeidet.

Hvordan kan samarbeidet i barnehagen være et hinder for arbeid med barn som bekymrer?

- Hvordan føler dere at arbeidet i team kan styrke deres arbeid rundt barn som bekymrer?

Hvordan opplever dere samarbeidet med andre instanser underveis i en slik prosess?

- Anonyme drøftinger, tiltak etc.

Saksgang /Tiltak

Beskriv hva dere gjør fra dere får en bekymring for et barns omsorgssituasjon og saksgangen fram til det blir sendt en melding til barneverntjenesten?

- Rutiner/saksgang - hvordan arbeider dere?
- Fortell om samarbeidet innad i barnehagen.
- Hvordan ivaretar dere barnet i prosessen?
- Fortell om foreldresamarbeidet i prosessen.
- Hvor ligger som oftest fokuset? - på barnet? - på foreldrene? - på barnehagens ansatte?
- Tidsrammer

I enkelte saker kan utgangspunktet være nokså likt - i den ene saken blir det sendt bekymringsmelding og i den andre blir det ikke sendt. Hva kan være avgjørende?

Kompetanse

Jeg registrerer at det er mye kunnskap om dette temaet, på måten dere beskriver prosessen på deres enhet. Hvor innhenter dere kunnskap?

- Hva ønsker dere eventuelt mer kunnskap om?

Avslutning

Er det noe mer dere ønsker å tilføye?

Hvordan opplevde dere dette intervjuet?

Takk for at dere tok dere tid og deltok!

Generelt (med styrer/enhetsleder – etter intervjuet)

Hvor mange saker har enheten vært involvert i, der du har vært bekymret for et barn uten at det har vært noe sak på forhånd?

Hvor mange av sakene har endt opp med en melding til barneverntjenesten? Ca prosentvis fordeling.

Elisabeth Walsøe Lehn
Gammelveien 6
7236 Hovin i Gauldal
Tel: 93257159
E – mail: elisabeth@jonashaugen.no

05.01.2009

Mottaker

MASTERGRADSOPPGAVE I SPESIALPEDAGOGIKK, “BARN SOM BEKYMRER - FRA MAGEFØLELSE TIL MELDING”.

Jeg henvender meg til dere fordi jeg skal skrive en mastergradsoppgave i Spesialpedagogikk ved NTNU i Trondheim. Jeg er involvert i et større prosjekt som heter Barns rett til beskyttelse, som er et 3 - årig samarbeidsprosjekt mellom NTNU samfunnsforskning, DMMH og Redd barna. Det langsiktige hovedmålet med prosjektet er å sette i gang tiltak som kan bidra til å ivareta barns rett til omsorg og beskyttelse mot fysisk og psykisk vold, og seksuelle overgrep. Skadevirkninger av vold og overgrep kan være omfattende, derfor er det avgjørende å komme inn med hjelp tidlig til utsatte barn og deres familier.

Deres barnehage er en av de barnehagene jeg kontakter, i håp om at dere vil la meg gjennomføre et gruppeintervju med noen av de ansatte i barnehagen.

Formål med oppgaven

Jeg ønsker å sette fokus på hvordan ansatte i barnehagen arbeider når de blir bekymret for et barn, her med vekt på barn som lever med psykososiale belastninger. Jeg vil prøve å forstå og beskrive de ansattes tanker og handlinger i prosessen fra det oppstår en magesfølelse eller bekymring, og fram til de sender en bekymringsmelding. Barnehagen sitter inne med mye informasjon om barnet, foreldrene og deres samspill. For å kunne hjelpe barn som lever med fysisk og psykisk vold og seksuelle overgrep vil det være nyttig og få mest mulig kunnskap om denne prosessen slik at vi kan fange opp barna så tidlig som mulig. Barnehagene melder veldig få saker til barneverntjenesten og jeg håper at mer kunnskap rundt temaet vil kunne bidra til at flere barn kan få hjelp tidligere.

Egen bakgrunn

Jeg har grunnutdannelse som førskolelærer og spesialpedagogikk 1 og 2, og er nå i gang med siste semester på mastergraden. Jeg er eier og styrer i en 2 avdelings barnehage. Jeg har også jobbet i skoleverket og hadde der koordineringsansvaret for fremmedspråklig barn. Under hele min studietid har jeg skrevet oppgaver og gjennomført kurs med tema barn som bekymrer eller som trenger litt ekstra hjelp og støtte.

Metode

Jeg har valgt kvalitativ metode, der jeg bruker gruppeintervju som tilnæringsmåte. Intervjuet vil ta 1,5 - 2 timer og bli tatt opp på lydbånd. Jeg ønsker ansatte i barnehagen som har kunnskap og erfaring med dette temaet og gjerne en blanding av styrer, førskolelærer, spesialpedagog og assistent. Jeg ønsker også at informantene har arbeidserfaring med å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten. Før intervjuet vil jeg sende over en temaoversikt som informantene kan se på. Gruppeintervjuet kan foregå på barnehagen om det finnes et grupperom som ligger uforstyrret til, eller jeg kan skaffe et egnet sted.

Etiske hensyn

Jeg vil understreke hensynet til personvern og taushetsplikt i forbindelse med bruk av båndopptaker. Alt datamateriale vil behandles i overensstemmelse med etiske hensyn og formelle krav. Intervjuene blir tatt opp på lydbånd for å hjelpe meg til å transkribere så korrekt som mulig. Prosjektet avsluttes mai 2009, da vil alle lydbåndene slettes og opplysningene jeg sitter med vil anonymiseres. For å unngå konflikt med hensyn til personvern har jeg valgt å unngå at det samtales rundt enkeltsaker, og konsentrerer intervjuene rundt informantens tanker og følelser i slike prosesser.

Til slutt vil informasjonen jeg har funnet i intervjuene, danne et grunnlag for min mastergradsoppgave, som vil bli publisert av NTNU.

Førsteamanuensis i spesialpedagogikk Berit Groven fra Dronning Mauds Minne Høgskolen er min hovedveileder. Leder for prosjektet Små barns rett til beskyttelse og seniorforsker Åse Bratterud fra Barneverntjenestens utviklingscenter i Midt-Norge som er en avdeling ved NTNU Samfunnsforskning AS, er min biveileder.

Med vennlig hilsen

Elisabeth Walsøe Lehn

Samtykkeskjema

Jeg bekrefter at jeg har lest informasjonsskrivet om undersøkelsens tema og formål, og jeg deltar frivillig. Hvis jeg ønsker å trekke meg fra undersøkelsen kan jeg gjøre det når som helst i prosessen uten å oppgi årsaken til dette. Jeg vet at den informasjonen jeg gir vil bli brukt i masteroppgaven Barn som bekymrer – fra magesfølelse til melding, og at alle data blir presentert i tråd med regler for personvern.

Sted og dato

Underskrift

situasjonen og når du ikke har noen andre å støtte deg til så – synd det er så personavhengig-hvem du kan prat med, spiller ball med (grønn 2).

Trygghet og tillitt og åpenhet at du ikke bare sitter med den følelsen, vi blir jo trigget til å melde. Hva med bevis på det vi melder? – hva er utgangspunktet for den bekymringsmeldinga, er det blåmerker eller ser jeg at det står ille til da har jeg jo et fysisk bevis, men det er jo i mange tilfeller jeg ikke har det. Atferd og personlighet er jo mye, hadde en mor med sterk angst en gang, men hun var det jo nok å ta inn på en samtale og si at jeg ser at du synes ting er vanskelig, og så brøt hun sammen. Da har vi et annet utgangspunkt til å hjelpe, da har vi tillitten (Grønn 1)

Ungen var ikke utviklet fordi at moren hadde båret henne, der var det bekymring- men der hadde vi samarbeid med helsestasjonen etter at jeg tok kontakt med dem da- men fikk jeg høre der og at dette ikke var noe å bekymre seg for da. På små plasser så kjenner alle alle og privatsfæren blir liksom enda mer privat da selv om det egentlig ikke er slik, for alle vet jo hva som foreslår men man tier eller bare ser på det. Det er vanskelig å bli tatt på alvor og få gjennomslag. Da er det sikker ikke alvorlig nok, eller du ser at de har jo klart seg på et vis de også - det er sikkert jeg som overreagerer og at det ikke er slike saker som skal meldes til bv. Tenke at det er jeg som vurderer feil, vurderingsevnen, og at æ må ha solide bevis for at det er noe. Vi var jo bekymra på en sak og det var jo en barnevernssak men vi har jo ikke noe samarbeid - det var jo gjennom PPT at vi fikk vite litt da. Vi fikk bare muntlig en melding. Vi sendte jo ikke nye melding da for vi tenkte jo at de hadde jo innsikt i saken. I forhold til atferd så brukt vi PPT da. Senere hørt vi jo at det var en bv sak da når de kom i skolen men det var lenge etter. Vi hadde jo møter med bup, helsestasjonen, og der var det jo mer forståelse da, der følte jeg meg trygg på at bekymringen vår ble ivaretatt og at ungene fikk hjelp gjennom at vi jobbet som et team – det var jo fagfolk som var med å vurderte situasjonen rundt de ungene sammen med oss og hjelpe oss. Vi tenker jo at PPT og andre instanser har mer kompetanse enn oss da og vi forventer jo at de kommer og kan komme og hjelpe oss på en måte- i hvert fall at vi sammen kan utfylle hverandre(Grønn 3).

Vi kan jo aldri få nok kompetanse på barn, men du jobber deg jo opp en bra kompetanse på observasjon da. Slik at du reagerer jo – vi blir jo kjent med ungene veldig godt da(Grønn 1).

Forskjellen er jo at samspeillet med foreldrene - hvor lett er det å snakke med de foreldrene og om jeg kan ta opp ting med dem- det er jo vanlig at vi alle lur på, eller har ulike problemer med ting men når en ikke kommer fram, eller trenger inn på dem liksom så stusser du og da blir jo den magefølelsen enda større på at her er det noe som ikke stemmer. Samarbeider du godt så føler du at du kjenner dem bedre da, vi spiller på samme lag. Er det reelt eller ikke, går det inn, gjør dem endringer? Tar de initiativ tilbake (Grønn 2).

Dialogen er jo viktig og at jeg får til å uttrykke meg slik at de forstår hva jeg er bekymret for. Og at de også tar det jeg sier på alvor, du får kanskje ikke de tilbakemeldinger du forventer. Da må man jobbe hardere og få hjelp kanskje av styrer og endre innfallsvinkler. Jeg snakker jo ofte med styrer før samtaler også, vi blir jo bare enig om hva som bør taes opp og hvordan det skal gjøres. Jeg snakker jo mer med styrer. Det beste er jo å få en god dialog og de ser det selv da. Men om de butte litt i mot så klarer jeg ikke å gi meg da, fortsetter jo bare da(Grønn 2)

Tvert.
Samarbeid

trassene
åpenbar
ordrer selv.

Bekymring

Fordresom.

Barnevern.
Samarbeid.

Samarbeid
Forventninger
observasjon

Bekymring

Fordresamtaler

id

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Åse Bratterud
NTNU Samfunnsforskning AS
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 16.03.2009

Vår ref :21196 / 2 / IBH Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.02.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

21196	<i>Barn som bekymrer - fra magesfølelse til melding</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Åse Bratterud
Student	Elisabeth Walsøe Lehn

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

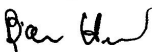
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2009, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Ingvild Bergan Hordvik

Kontaktperson: Ingvild Bergan Hordvik tlf: 55 58 32 32

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Elisabeth Walsøe Lehn, Gammelveien 6, 7236 HOVIN I GAULDAL

Formålet med prosjektet er å belyse hvordan ansatte i barnehagen opplever prosessen fra det oppstår en bekymring for et barns omsorgssituasjon frem til det blir gitt melding til barnevernet.

Utvalget består av ansatte i 4 barnehager, til sammen 15 - 20 personer. Datamaterialet skal samles inn ved gruppeintervju. Det skal gjøres lydopptak av intervjuene, og lydopptakene vil kunne bli behandlet på pc.

Det gis skriftlig informasjon til utvalget, og innhentes skriftlig samtykke til deltakelse.

Personvernombudet finner at behandlingen av personopplysninger kan hjemles i pol § 8 første alternativ (samtykke).

Innen prosjektslutt 1. juni 2009 skal datamaterialet være anonymisert. Ombudet minner om at det med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller kode. Anonymiseringen vil innebære at alle personidentifiserende opplysninger skal slettes, grovkategoriseres eller omskrives. Lydopptak slettes.